

Borgerløn på dansk

Nærværende rapport skal ikke læses som Alternativets syn på borgerløn.

Rapporten er tænkt som et debatoplæg på baggrund af drøftelser og analyser i en lille håndfuld arbejdsgrupper med deltagelse af borgere både i og uden for Alternativet. Den koordinerende borgerlønsgruppe i Alternativet har arbejdet på egen hånd med opdraget fra landsmødet i 2017 – opdraget blev fornyet på landsmødet i 2018. Ethvert tilløb til konklusion står derfor alene for gruppens, ikke partiets, regning.

Det er gruppens håb, at debatoplægget må tjene som inspiration, provokation – eller måske bare udgangspunkt for fortsatte drøftelser med alle, der har interesse for borgerløn som en bærende samfundssøjle i et klimamæssigt, økonomisk, socialt og demokratisk bæredygtigt fællesskab.

Indholdsfortegnelse

Forord	5
Indledning og disposition	6
Kapitel 1: Vinkler på borgerløn	8
Kapitel 2: Borgerløn og arbejdsmarkedet	16
Kapitel 3: Borgerløn og det sociale område	24
Kapitel 4: Økonomisk model	30
Kapitel 5: Forsøg	39
Hvis jeg fik borgerløn	
– Personlige utopier.	45

Borgerløn på dansk

Af Annette Hjort Knudsen

Benét Hermind

Christa If Jensen

Kim Kær Nielsen

Malene Brix Pilegaard

Niels Jørgen Madsen

Niels-Simon Larsen

© Annette Hjort Knudsen, Benét Hermind

Christa If Jensen, Kim Kær Nielsen,

Malene Brix Pilegaard, Niels Jørgen Madsen

Niels-Simon Larsen

København 2018

Grafiske illustrationer: Liselotte Østerby

Grafisk opsætning: Pernille Grothe Olsen

Enhver kopiering fra denne bog må kun ske

efter reglerne om ophavsret af 14. juni 1995

med senere ændringer

Borgerløn eller basisindkomst er en indkomst, der gives ubetinget og individuelt til alle borgere og personer med varigt ophold i et land uden behovsprøvning eller arbejdspligt, og som er af en sådan størrelse, at det er muligt af leve af den, om end på et beskedent niveau.

Definition fra baggrundsmaterialerne til
Alternativets landsmøde 2017

Forord

Nærværende rapport er resultatet af godt 1½ års intensivt arbejde i en lille gruppe, der satte sig sammen for at udvikle ideen om borgerløn i en realpolitisk dansk kontekst. Borgerløn, som den er defineret i boksen ovenfor, har været udgangspunktet for arbejdet.

Alternativets ambition om at forene de tre bundlinjer – den økonomiske, den klimamæssige og den sociale – har sat rammerne for gruppens arbejde. Med det udgangspunkt har der været afholdt en række offentlige debatafletter i Alternativets lokaler i København.

Borgerløn var også til diskussion på Alternativets landsmøde i 2017, hvor arbejdsgruppen bag denne rapport bidrog med en generel introduktion til tankerne bag borgerløn. www.alternativet.dk/application/files/7314/9483/4675/borgerloen.pdf

I februar 2017 lagde gruppen en visionstekst til drøftelse på DIALOG. Teksten fungerede også som oplæg til drøftelserne i POFO, som efterfølgende formulerede Alternativets vision for borgerløn: www.drive.google.com/file/d/1e3FgSNjbaM0DkyyjzSUKIqp-6br3W5Rup/view

Gruppen bag denne rapport har også organiseret en konference om emnet under overskriften ”Borgerløn på dansk”. Den blev afholdt den 15. marts 2018 på Christiansborg. Alle indlæg fra konferencen kan ses eller genses her: www.youtube.com/watch?v=1XXxPSea38U&index=2&list=PLR9QHfZthn6yHjN9fboZQqb_AI7DAIibu

Efter landsmødet i 2017 blev der nedsat en række arbejdsgrupper, hvor ikke bare den koordinerende borgerlønsgruppe men også andre fra eller uden for Alternativet deltog i udviklingen af de tanker, der præsenteres i denne rapport. Den koordinerende borgerlønsgruppe skylder deltagerne i arbejdsgrupperne stor tak for deres engagerede, kompetente og omfattende arbejde. Arbejdet i de 5 arbejdsgrupper har været helt uundværligt – det er dog alene den koordinerende gruppe, der står til ansvar for de endelige formuleringer i denne rapport.

Finn Gemynthe skal have stor tak for sit kreative og iverige bidrag til Vinkler på borgerløn. Ud over Finns bidrag til teksten i denne rapport, har hans bog ”Rigdom Uden Arbejde. Realitet & Ønskedrøm. Runding.dk - udgivet gennem Saxo Publish, 2018,

www.saxo.com/dk/products/search?query=Finn+Gemynthe” i høj grad inspireret arbejdet i arbejdsgruppen.

Charlotte Brüel har bidraget til drøftelserne både i arbejdsmarkeds- og socialområdegrupperne. Hendes erfaringer som prekært arbejdende kunstner har sammen med hendes mangeårige engagement i borgerlønsideen givet et afgørende bidrag til udviklingen af tankerne i begge grupper.

Jens Wamsler har med stor indsigt, overblik og sikker hånd styret de mange regneark, der ligger til grund for overvejelserne i kapitlet om borgerlønns finansieringsmuligheder.

Severin Berg og Jens Wiene har bidraget med spændende input og overvejelser i diskussioner i økonomigruppen.

Morten Thygesen har leveret kompetent og perspektiverende input til beskrivelsen af forsøg med ubetingede ydelser i ind- og udland, og til diskussionerne i forsøgsgruppen.

Maj 2016 åbnede gruppen Debat om Borgerløn på Facebook. Også her har der været gode, seriøse debatter og væsentlige input til arbejdet med rapporten.

Alle ovenstående aktiviteter har afgørende bidraget til rapporten.

Vi skylder også hinanden en stor tak i gruppen – drøftelserne har ind imellem været heftige og arbejdspresset stort. Men vi er kommet igennem kriserne med et forbedret resultat og en dybere forståelse af de uendeligt mange perspektiver, der kan anlægges på de vilkår, vi sætter for både vores fællesskab og individuelle livsmuligheder.

Det er selvfølgelig vores håb, at også andre vil finde rapporten nyttig som udgangspunkt for det videre arbejde med at udvikle borgerløn som realpolitisk projekt – til glæde og gavn for den enkelte og fællesskabet og som et bidrag til den generelle styrkelse af Danmarks økonomiske, sociale og klimamæssige bæredygtighed.

Maj 2018

Den koordinerende borgerlønsgruppe:
Annette Hjort Knudsen, Benet Hermind,
Christa If Jensen, Kim Kær Nielsen,
Malene Brix Pilegaard, Niels Jørgen Madsen,
Niels-Simon Larsen.

Indledning og disposition

Emnerne for arbejdsgrupperne er hovedsageligt valgt på baggrund af drøftelserne på Alternativets landsmøde i 2017. Her var borgerløn temaet for en større POLA – og drøftelserne afslørede, at det især var socialpolitiske og arbejdsmarkedspolitiske konsekvenser, der bekymrede nogen og motiverede andre. Økonomitemaet gav næsten sig selv – det er stort set altid der, diskussionen starter og ofte også slutter hurtigt igen. Endelig er implementeringsformen og muligheden for at eksperimentere med borgerløn et tema, der i høj grad deler vandene – både i og uden for Alternativet. Det blev derfor de temaer, der blev kernen i arbejdsgruppestrukturen og for drøftelserne i denne rapport.

Rapporten er disponeret, så der indledes med en analyse af de synsvinkler på borgerløn, der præsenterer sig i debatten. Det indledende kapitel Vinkler på borgerløn beskæftiger sig i den forstand med borgerlønens ”hvorfor”. Herefter følger to kapitler – Borgerløn og arbejdsmarkedet og Borgerløn og det sociale område - der drøfter de konkrete politiske konsekvenser af borgerløn og i den forstand omhandler dens ”hvad”, inden kapitlerne om Forslag til satser, finansiering og udbetaling og Borgerløn og eksperimenter drøfter, hvordan vi får økonomien til at hænge sammen og kommer i gang.

Kapitel 1

Vinkler på borgerløn

Debatoplæg

Resume

Afsnittet undersøger de typiske argumenter for og imod borgerløn for på den baggrund at identificere dem, der bedst passer til Alternativets værdier og øvrige politiske målsætninger. Der identificeres tre typiske argumenter: anstændighedsargumentet, effektivitetsargumentet og det utopiske argument. Det anbefales, at Alternativet i sin argumentation for borgerløn tager udgangspunkt i anstændighedsargumentet, da det er det argument, der helt grundlæggende fastholder mennesket som mål for politikken. Styrken i effektivitetsargumentet anerkendes, men da det jo er systemeffektiviteten, der bærer argumentet, er der en indbygget risiko for, at hensynet til systemet sættes over hensynet til borgeren. Effektivitetsargumentet afvises derfor som bærende argument for Alternativets forslag om borgerløn. Endelig anbefales det, at anstændighedsargumentet suppleres med en klar utopi, der sætter retning for udviklingen af både borgerløn og de øvrige vilkår for menneskets livsudfoldelse.

Indledning

Formålet med dette kapitel er at undersøge de ideologiske elementer i argumenterne for og imod og borgerløn, og hvilke politiske initiativer argumenterne giver anledning til.

Til sidst opstilles et bud på, hvordan Alternativets argumentation for borgerløn og politiske initiativer kunne se ud, når de kendte argumenter for og imod holdes op mod partiets grundlæggende værdier.

Til allersidst – som bilag til rapporten - kommer vi med nogle mere personlige visioner for et liv med borgerløn.

Principielle argumenter for borgerløn

Materiel vækst er ikke længere en farbar vej. Klima- og miljøbelastningen sætter sammen med ressourceknapheden en stopper for yderligere materiel udnyttelse af kloden. Samtidig betyder den eksponentielt stigende produktivitet, at en øget produktion ikke uden videre kommer særlig mange borgere til gode i kraft af arbejdspladser og lønninger. Vi kan med andre ord ikke længere sikre øget rigdom med øget produktion, men må opbygge økonomiske, politiske og sociale systemer, der sikrer demokratiske landes ideal om Frihed, Lighed og Fællesskab på radikalt nye betingelser. Der er også en stigende erkendelse af, at robotterne vil overtage flere og flere af de arbejdspladser,

vi kender, og mange derfor har brug for forsørgelse, mens vi udvikler alternative måder at leve og arbejde på.

Det er på den baggrund, at tilhængerne af borgerløn bliver flere og flere – og det samme gør begrundelserne for en basal og betingelsesløs offentlig forsørgelse til alle.

For nogle er det et spørgsmål om anstændighed. I et velstående samfund kan man ikke forsvare, at der er nogen, der mangler mad, tøj, et sted at bo og en rimelig mulighed for at deltage i samfundslivet. Den basale forsørgelse må imidlertid ikke gå ud over den enkeltes værdighed, individuelle myndighed og selvbestemmelsesret. Det skal stadig honoreres, hvis man tager et lønarbejde, men den basale forsørgelse skal ydes betingelsesløst og uden krav om myndigheder.

Borgerløn sikrer forsørgelse uden at koste værdighed og initiativret i eget liv - i den optik er borgerløn et spørgsmål om moralsk anstændighed.

Det kan man kalde *anstændighedsargumentet*.

For andre er begrundelsen mere praktisk. Det nuværende sikkerhedsnet er omstændeligt og bureaukratisk. Det er dyrt at opretholde, og mange, som kunne yde noget, yder ingenting, fordi systemet er skruet sammen på en måde, der gør, at mange slet ikke må arbejde, eller at det ikke altid kan betale sig at arbejde. Borgerløn sikrer let og effektivt, at vi overlever, mens vi omstiller os til et nyt arbejde. Det er en rent praktisk nødvendighed i tider, hvor meget ændrer sig.

Det kan man kalde *effektivitetsargumentet*.

Endelig er der dem, der argumenterer med ”utopiske” forestillinger om menneskelig lykke og livsudfoldelse. Hvis alle er forsørgede af den velstand som sjælløse maskiner skaber og afkastet fra vores fælles arv og formue bidrager med – evt. suppleret af egne kreative påhit og kunstneriske udfoldelser - er det ikke længere nødvendigt at arbejde. Det er der derfor ingen, der tvinges til. Hvor overklassens luksus i form af tid og ressourcer tidligere var betinget af de manges slid og slæb, kan alle få del i den luksus, det er at være sikret forsørgelse og derfor have sin tid og sine ressourcer til rådighed, mens maskinerne slider og slæber. Alle får ”apanage” og kan derfor tillade sig at arbejde mindre eller slet ikke for til gengæld at få tid til at lave ulønnet arbejde, realisere en iværksætterdrøm, udanne sig, forske, lave selvstudier eller beskæftige sig med

filosofi, kunst og kultur og deltage i lokale interessefællesskaber og netværk af forskellig art. En basal økonomisk sikring fungerer i den optik som en hovedhjørnesten i en verden i balance både klimamæssigt, socialt og økonomisk. Borgerlønnen muliggør en livskvalitet for alle, som historisk set har været forbeholdt de få.

Det kan man kalde det utopiske argument.

Man kan selvfølgelig sagtens abonnere på alle tre argumenter – men den politiske drivkraft og motivation for at implementere borgerløn som en hovedhjørnesten i velfærdsstaten vil afhænge af, hvordan de tre argumenter vægtes. Nedenfor analyseres argumenterne nærmere, vi undersøger de mest oplagte og os bekendte modargumenter og forsøger herudfra at pege på de politiske konsekvenser, der følger af de principielle begrundelser for og imod borgerløn.

Anstændighedsargumentet

I en tidsalder, hvor produktiviteten er historisk høj samtidig med, at fortsat materiel vækst ser vanskelig ud, og hvor arbejdsmarkedet – både det offentlige og det private - i stigende grad benytter sig af projektansættelser, må det forventes, at mange om ikke alle borgere ofte er arbejdsløse i kortere eller længere tid. Samfundet må derfor, anstændigvis, indrettes, så det er muligt at leve uden lønarbejde, temporært eller permanent, uden af den grund at lide nød. Men dette grundlæggende moralske krav om at sikre alle materielt må ikke, som nu, ske på bekostning af den enkeltes borgerlige frihed, myndighed og værdighed.

Sådan lyder den korte version af anstændighedsargumentet. Den aktuelle velstand hviler på gunstige rammevilkår og en tårnhøj produktivitet, som vi har arvet fra tidligere generationer. På de givne historiske vilkår vil et civiliseret samfund derfor være forpligtet til at forsørge sine borgere uanset tilknytning til arbejdsmarkedet. Borgerlønnen realiseres for at bevare og styrke den enkeltes frihed, lighed og demokratiske medborgerskab, og behøver ikke yderligere begrundelse for at blive realiseret.

Anstændighedsargumentet adskiller sig især fra de to andre argumenttyper ved at være et spørgsmål om, hvad der er et rimeligt udgangspunkt for fællesskabet. Hvor de to øvrige argumenter især interesserer sig for borgerlønnen konsekvenser for fællesskabet, handler anstændighedsargumentet om at sikre et moralsk forsvarligt udgangspunkt og fundament for fællesskabet.

At kampen for borgerløn først og fremmest er begrundet med moralsk anstændighed betyder naturligvis ikke, at effektivitet (det praktiske argument) og lykke (det utopiske argument) er ligegyldigt. Der er næppe nogen, der går ind for ineffektivitet og ulykke – men det er ikke disse aspekter, der først og fremmest begrunder ønsket om borgerløn. Men de er selvfølgelig væsentlige sidegevinst.

Typiske modargumenter til anstændighedsargumentet

Modargumenterne er ligesom anstændighedsargumentet et spørgsmål om grundholdninger, der egentlig ikke kan diskuteres. Her må vi nøjes med at konstatere, at vi ser forskelligt på tingene og derfor har forskellige opfattelser af, hvad der er anstændigt.

Modstanderne ser lønarbejdet som en essentiel værdi i livet, som vi derfor ikke må tage fra borgeren. Hvis vi i stedet for lønarbejde tilbyder forsørgelse, er det en forringelse af borgerens livskvalitet, fordi lønarbejdet har en værdi, der rækker langt ud over forsørgelsen. ”Man skal yde, før man kan nyde”, og erfaringen af at have gjort sig fortjent, har en høj og meget fundamental moralsk værdi.

At deltage i arbejdslivet er et spørgsmål om anstændighed, og borgerlønnen ibrugbar mulighed for at lade være er derfor ikke moralsk forsvarligt. At udføre lønarbejde er ikke blot et spørgsmål om, at ”det skal kunne betale sig”. Lønarbejdet er af så central værdi for den enkelte, at det slet ikke må kunne lade sig gøre at lade være.

På samme måde skilles vandene, når det handler om forståelsen af fritid. Fortalerne for borgerløn vil i anstændighedens navn mene, at fri tid er udgangspunktet, når den samlede materielle velstand og behovet for arbejdskraft tillader det, hvorimod modstanderne, i forlængelse af pligten til at arbejde, vil mene, at fri tid først er berettiget, når den er fortjent: man skal yde, før man kan nyde.

Kort kan man derfor sige, at modstanderne anser et liv, hvor man går på arbejde og får løn, som den eneste anstændige livsform, hvor tilhængerne af borgerløn ser mange andre anstændige livsformer og samtidig anser det for uanstændigt at tvinge livet ind i lønarbejdets logik, når de historiske omstændigheder ikke længere gør det nødvendigt. Vores fællesskab bør ikke italesættes som en arbejdslejr.

Politiske konsekvenser af anstændighedsargumenterne

Anstændighedsargumentet for borgerløn hviler på en grundholdning. Borgerløn er et spørgsmål om respekt for det enkelte menneskes værdighed, sikring af den enkeltes frihed (autonomi) som fundament for et fællesskab, hvor den enkeltes tilhørsforhold ikke er til forhandling. Værdighed, frihed og inklusion er værdier, der ikke behøver yderligere begrundelse. De, der især føler sig tiltalt af anstændighedsargumentet for borgerløn, vil derfor ikke behøve yderligere for at anbefale, at ideen om borgerløn realiseres. Borgerlønnen er – set i det perspektiv – et spørgsmål om at opretholde fundamentet for et anstændigt og civiliseret samfund.

Borgerlønstilhængere, der især er motiveret af anstændighedsargumentet vil også typisk argumentere for, at beløbet skal være så højt, som det er muligt at organisere med økonomisk, social og klimamæssig bæredygtighed. At være berettiget til afkastet af vores fælles arv og formue er i anstændighedsoptikken ikke et spørgsmål om at gøre sig fortjent, men er en berettigelse, som følger af vores status som borgere i et givent fællesskab. Herudover er der selvfølgelig også plads til at honorere borgeren for det lønarbejde, han påtager sig.

For dem der mener, at borgerløn helt fundamentalt set strider mod moralske grundprincipper som at yde for man nyder, og at mennesket vil lide et stort tab i livskvalitet, hvis livet ikke organiseres omkring et lønarbejde, vil UBI selvfølgelig være lige så uacceptabelt, som fortalene finder den uomgængelig. Her er der ikke rigtig mulighed for et kompromis, og vi må derfor, som Hørup anbefalede, dele os efter anskuelser og forsøge at vinde den offentlige mening for vores synspunkt.

Den politiske konsekvens af anstændighedsargumentet – både for og imod – er derfor at formulere sin vision klart og tydeligt, så det er muligt for borgerne at gøre sig sin egen holdning klart og stemme derefter.

Effektivitetsargumentet

Det praktiske argument er teknokratisk i sit udgangspunkt. Her handler det især om at etablere et offentligt forsørgelsessystem, som er effektivt. Da borgerløn er umistelig og ydes uden behovsprøving, er den let og omkostningseffektiv at realisere – og det er hovedargumentet for denne meget praktiske synsvinkel.

Som ovenfor kan den praktiske synsvinkel godt gå hånd i

hånd med de to andre – men hvis det først og fremmest er effektiviteten, der begrundes ønsket om borgerløn, behøver hensynet til borgerens lykke og værdighed blot at være behagelige sidegevinster, som ikke grundlæggende driver ønsket om at indføre borgerløn.

Typiske modargumenter til effektivitetsargumentet

Det væsentligste argument mod effektivitetsargumentet er, at det er kynisk i sin essens. I effektivitetens optik er mennesker først og fremmest ressourcer, der skal holdes ved lige, så de fortsat kan bidrage til velstanden. Det er menneskets arbejdskraft, der er i centrum og ikke dets velfærd. Ved at ville slippe lettest muligt omkring behovet for at sikre alle overlevelse, overser effektivitetsargumentet, at mennesker har brug for meget mere end overlevelse. Hvis det kun handler om effektivitet, og herefter er enhver henvist til sig selv, er der ingen politisk motivation til at opretholde velfærdsstrukturer, som hjælper med velfærd og ikke bare vedligeholder arbejdskraften i effektivitetens navn.

En anden indvending, som ofte fremføres af den modsatte ende af det traditionelle politiske spektrum, er, at effektivitetsgevinsterne er en illusion, fordi staten/den offentlige sektor bare vil finde på nye foranstaltninger, som er ligeså bureaukratiske som dem, der forsvinder. Her er argumentet, at den grundlæggende kynisme i effektivitetsargumentet, ikke vil blive accepteret, og at borgerløn derfor ikke vil give de effektivitetsbesparelser, det umiddelbart kunne se ud til.

Politiske konsekvenser

Det praktiske argument er naturligvis kun overbevisende, hvis det kan sandsynliggøres, at borgerløn faktisk er en effektivt betragtet bedre løsning, end det eksisterende system. Tilhængerne af effektivitetsargumentet vil derfor også ofte argumentere for, at der skal ”eksperimenteres” med borgerløn for at skaffe evidens for, at de praktiske gevinster faktisk indfinder sig, og at der ikke i stedet kommer andre utilsigtede effekter, som modvirker det praktiske formål med borgerlønnen. Både fortalere og modstandere af effektivitetsargumentet mødes derfor i ønsket om at eksperimentere, og begge parter har en forventning om, at der faktisk kan skaffes evidens for borgerlønnens langsigtede praktiske konsekvenser for statsforvaltningen.

Den politiske konsekvens af effektivitetsargumentet er derfor, at iværksætte eksperimenter, som kan afgøre,

hvad der vil være det rigtige, dvs. mest effektive, politiske valg.

Det utopiske argument

Også i det utopiske argument er borgerlønnen først og fremmest begrundet med den effekt, den har. Her er synsvinklen blot ikke teknokratisk, men fokuseret på det enkelte menneskes livsmuligheder – både som individ og i fællesskab med andre. Det utopiske argument for borgerløn fokuserer på dens frigørende potentiale og alt det herlige, som denne frihed kan bruges til.

Det utopiske argument er i virkeligheden flere argumenter: nogle utopier vedrører al den energi og virkelyst, som borgerlønnen giver mulighed for. Den jubler derfor især over al den rigdom i form af frivilligt arbejde, iværksætteri, uddannelse, ”grøn vækst”, operaforestillinger, kunststillinger, fodboldturneringer, bøger, studiekredse, samtaler osv. som utopisten ser for sig som resultat af borgerløn, mens andre utopier er mere asketiske og især handler om den fred og ro og fordybelse, som friheden til ikke at udføre lønarbejde eller arbejde mindre giver.

Drømmene om ”det gode liv” varierer og er nok især præget af drømmerens aktuelle udgangspunkt: den stressede glæder sig til mere ro i hverdagen – i hvert fald for en tid, til pulsen er kommet ned igen - den tvangsaktiverede glæder sig til den meningsfulde og frie livsudfoldelse.

Utopisterne er enige med anstændighedsargumenterne om at afvise den ”arbejdslejr”-retorik, som effektivitetsargumentet hviler på. Et grundlag for fællesskab, der først og fremmest handler om lønarbejde – i en tid hvor produktiviteten er tårnhøj - kvæler flere frugtbare livsmuligheder end den skaber. Alle utopister er enige om, at der kan komme bæredygtig velstand, livsglæde og lykke ved at indføre en borgerløn.

Typiske modargumenter mod utopiargumenterne

Det typiske modargument til utopien er selvfølgelig dystopien. Utopiargumentet ligner derfor anstændighedsargumentet ved at være et spørgsmål om menneskesyn og livsholdning – uanset at det også ligner effektivitetsargumentet ved at hæfte sig ved konsekvenserne af borgerlønnen snarere end at se det som et udgangspunkt med værdi i sig selv.

Dystopien ser to ulykker for sig. Den ene vedrører samfundets sammenhængskraft. Hvis der indføres en borgerløn, vil en masse mennesker vælge ikke at bidrage til sam-

fundet. Mennesker er dovne og ugidelige, og fællesskabet vil derfor bryde sammen, når alle blot passer sig selv uden at bidrage. Lønarbejdet som grundlag for hvert enkelt liv er derfor helt afgørende for samfundets sammenhængskraft. Hvis vi tillader, at borgerne ikke definerer sig ved lønarbejdet, vil alle samfundsstrukturer falde fra hinanden.

Den anden ulykke ved borgerløn vedrører borgeren selv, som vil visne og føle sig overflødig og værdiløs, hvis der ikke er en lønarbejdsplads at udfylde. Hvis mennesket ikke får lønarbejdets anerkendelse, vil det blive ulykkeligt. Det manglende krav om at engagere sig som lønarbejder er i denne optik det samme som manglende anerkendelse af borgerens plads i fællesskabet. Fællesskabet er grundlæggende set et arbejdsfællesskab, og det er derfor ødelæggende for borgeren ikke at deltage i sådan et.

I stedet for som utopisten at forvente, at borgeren vil springe ud som aktiv og glad medborger, forestiller dystopisten sig, at borgeren vil visne og mistrives, hvis lønarbejdskravet fra fællesskabet ikke er uomgængeligt. Borgerlønnen er et signal om den enkeltes overflødighed, som vil ødelægge sammenhængskraften og den enkeltes lykke.

Politiske konsekvenser

Da de utopiske og dystopiske argumenter i lighed med effektivitetsargumentet står og falder med den effekt, borgerlønnen har, vil der også her kunne forekomme ønsker om at ”eksperimentere”. Hvis borgeren i stedet for at bidrage konstruktivt til udviklingen af egne livsmuligheder og fællesskabet, vælger en asocial og egoistisk forvaltning af friheden, vil det utopiske argument jo falde til jorden. Ligesom det dystopiske vil bortfalde, hvis eksperimenter viser, at utopisten faktisk har ret. Der kan derfor også her være et krav om eksperimenter og evidens, inden det kan politisk afgøres, om borgerløn er ønskeligt. Oftest vil fortalernes for det utopiske argument dog være tilbøjelige til at mene, at de konstruktive kræfter vil sætte sig igennem hos de fleste – og at enkelte brådne kar ikke vil tippe balancen, så borgerløn ikke længere kan forsvares eller anbefales.

Det utopiske argument ligner dog også anstændighedsargumentet ved at være et spørgsmål om grundholdning og menneskesyn: er der grund til optimisme eller pessimisme, hvis mennesket sættes frit til selv at vælge vejen frem? Her deles vandene i forhold til menneskesynet - og det er vel egentlig muligt at finde evidens for begge synspunkter

i den historie, vi allerede kender? Måske vi her står over for et spørgsmål om den ”kollektive dannelse”, man kunne kalde kultur?

Den politiske konsekvens af utopien/dystopien behøver derfor ikke være et krav om eksperimenter og yderligere evidens – der er rigelig evidens for begge synspunkter i historien. For så vidt utopien og dystopien er udtryk for en grundholdning og et menneskesyn, vil den politiske udfordring ligesom for anstændighedsargumentet være at formulere sin vision klart og tydeligt, så det er muligt for medborgerne at gøre sig sin egen holdning klart og stemme derefter. Og herefter arbejde for at de utopiske potentialer, man ser for borgerlønnen, også realiseres. For i menneskers (kultur-)historie følger kun meget lidt med nødvendighed. Vejen mod utopien må løbende udvikles og hele tiden tilpasses vilkårene, efterhånden som de forandrer sig.

Alternativets argumenter for borgerløn

Det utopiske argument for borgerløn er nok det, der bedst betegner Alternativets tilgang til spørgsmålet. For uanset, at der i partiets målsætning om social bæredygtighed er grundlag for også at tage afsæt i anstændighedsargumentet – så er det næppe tilstrækkeligt for en realpolitisk tilgang til spørgsmålet. Hvis det skal undgås, at det alene bliver effektivitetsargumentet, der sætter dagsordenen og perspektiverne for borgerløn, er det helt afgørende, at et parti som Alternativet viser vejen til en mere frugtbar og socialt ansvarlig politik ved at udvikle og formulere den samfundsutopi, som borgerlønnen skal muliggøre.

Anstændighedsargumentet som udgangspunkt

Anstændighedsargumentet er fundamentalt og vigtigt i partiets politiske argumentation: i et velstående samfund, hvor produktiviteten er tårnhøj, og velstanden derfor produceres med en relativt lille arbejdsindsats, må det, anstændigvis, være muligt at leve uden lønarbejde, temporært eller permanent, uden af den grund at lide nød. Og den grundlæggende materielle sikring må naturligvis ikke, som nu, ske på bekostning af den enkeltes borgerlige frihed, myndighed og selvbestemmelsesret.

Men anstændighedsargumentet kan ikke stå alene - det har brug for en utopisk ledestjerne, der kan informere politikudviklingen og sikre, at det ikke bliver effektivitetsargumentet, der definerer den politiske dagsorden alene.

Utopien som målsætning og deklARATION

Det utopiske argument kan sammenlignes med en ærlig, politisk indholdsdeklARATION. Hvad ønsker vi os, hvad vil vi, hvilken målsætning har vi?! - For vælgerne vil det virke befriende alternativt ved en åben og ærlig politisk ønsketænkning, der samtidig vedrører enhver medborger.

Og det vil være i skønneste pagt med Alternativets 6 værdier, så vi er godt på vej:

- Mod
- Generøsitet
- Gennemsigtighed
- Ydmyghed
- Humor
- Empati

Lige så lovende ser det ud med partiprogrammets overskrifter:

1. Danmark, det bedste land for verden
2. En ny politisk kultur
3. Miljømæssig bæredygtighed
4. Social bæredygtighed
5. Økonomisk bæredygtighed
6. Uddannelse og livslang nysgerrighed
7. Kunst og kultur
8. Iværksætter og social opfindsomhed
9. Helbred og helhed
10. Ligestilling og mangfoldighed
11. Bæredygtig skat
12. Asyl
13. EU-samarbejde

Partiprogrammets første 12 punkter bereder for os at se vejen for en åbenlys tilslutning til borgerløn. Af disse punkter nævnes fx bæredygtighed 4 gange, nemlig i forbindelse med det miljømæssige, det sociale, det økonomiske og det skattemæssige. På alle 4 punkter vil borgerløn have bæredygtig effekt:

Miljøet kan omsider prioriteres højere end økonomisk vækst, når folk ikke ruineres af omstilling til minusvækst eller alternativ vækst, såsom reparation i stedet for brug-og-smid-væk.

Socialpolitikken bliver med ét slag bæredygtig i kraft af borgerløn. Oven i hatten får vi bedre tider for frivilligt

arbejde, kunst og kultur, livslang nysgerrighed og frivillig uddannelse - og der er al mulig grund til at tro, at også befolkningssundheden vil bedres i takt med øget tryghed, frihed og selvværd. Frivilligt arbejde vil højne den generelle arbejdsglæde samt beskytte imod stress, arbejdsskader og depression. - Bedre helbred og bæredygtig helhed takket være borgerløn.

Den enkeltes økonomi krisesikres i kraft af borgerløn, samtidig med iværksætter og social opfindsomhed fremmes.

Skattesystemet kan gøres langt mere gennemsigtigt og dermed bæredygtigt, når der findes et klart, fælles, økonomisk grundlag, som skattevæsenet slet ikke behøver bruge kræfter på.

Borgerløn – også for Alternativets egen skyld

Melder Alternativet åbent ud omkring borgerløn, vil det i første omgang med stor sandsynlighed gavne partiet selv. I det ellers temmelig konservative Schweiz opnåede borgerlønsgupper for nyligt at samle tilstrækkeligt med underskrifter til en folkeafstemning om borgerløn, og selv om der "kun" var 23 %, af de 50 % der stemte, som stemte for, så viser resultatet immervæk, at ganske mange moderne vesteuropæere går ind for tanken - trods massiv modstand i parlamentet – selvom vi selvfølgelig ikke umiddelbart kan antage at 23% af hele den schweiziske befolkning ville stemme for. Sæt nu Alternativet som eneste "borgerlønsparti" opnåede 23% af stemmerne - hvilken jordskredssejrr i forhold til de ellers overraskende flotte 4,8% i 2015!

I så fald ville vi allerede befinde os langt inde i en utopi - og det har folk gjort utallige gange før i verdenshistorien. Andre partier ville kunne se, at borgerløn "betaler sig", hvorefter vi må påregne flere "borgerløns-samarbejds-partnere" i kommende Folketing. - Hvad kan det ikke blive til, om blot Alternativet lever op til sine egne værdier og udviser: Mod, Generøsitet, Gennemsiglighed, Ydmyghed, Humor & Empati.

Utopi som fornuft

Både etiske og praktiske argumenter peger i borgerlønens utopiske retning. Anstændighedsargumentet + effektivitetsargumentet = utopiargumentet. Med anstændighedsargumentet som udgangspunkt bliver utopien således et simpelt udtryk for fornuft. - Omvendt ville det – med

det udgangspunkt - virke gruopvækkende ufornuftigt at fremture med en grim konkurrencestat, der løbende smider taberne ud over afgrunden og i stigende grad også uden om forsørgelsens sikkerhedsnet. Samtidig med at hele konkurrencestaten med sin ubønhørlige vækstfilosofi og konsumisme som en anden Titanic har kurs mod katastrofen.

Konkurrencestaten bæres oppe af det kyniske menneskesyn, at der nødvendigvis må kåres en lind strøm af tabere. Fra børn af tabere over skolens og uddannelsessystemets taberproduktion til alle de mange, som kun vanskeligt eller slet ikke kan klare sig i konkurrencen på arbejdsmarkedet. Socialdarwinisme for fuld udblæsning, og det er blevet stedse værre, siden borgerløn blev taget af bordet som mulighed i begyndelsen af 1990'erne - men junglestaten er ingen naturlov! Jo flere tabere og jo færre vindere - med stedse større omkostninger - jo mere stiger "det vulkanske undertryk fra neden": Kravet om et alternativ til konkurrencestaten! Og det krav har brug for en politisk stemme i den demokratiske proces.

Velkommen i samfundet

Det bedst mulige alternativ må være et utopisk princip, vi kunne kalde "Velkommen i samfundet". I et sådant velvilligt samfund er det en selvfølge, at alle og enhver sikres et anstændigt livsgrundlag. En lige så stor selvfølge er det, at alle mennesker er frie i forhold til det eksistentielle spørgsmål:

Arbejde eller ej. Lønslaveriets tid er forbi, arbejde er blevet en frivillig sag, og dermed har den generelle arbejdsglæde og tilfredshed fået sig et ordentligt løft.

De tabere, der nødvendigvis må kåres i kampen om attraktive job, vil have langt lettere ved at leve med deres nederlag, når kampen ikke gælder hele ens fremtid, men er en dyst, som man sagtens har råd til at tabe. Livet er ikke længere en lang, nedslidende kamp, men en herlig, spændende sport. Og det bliver langt lettere "at komme igen", hvis et enkelt slag er tabt. Det bliver både legitimt, socialt acceptabelt og frugtbart at fejle. Iværksættere kan prøve sig frem – deres forsøg vinder anerkendelse, også når de mislykkes – og igeridommen blomstrer hos de kreative iblandt os.

Alt i alt ser vi ingen bedre velkomst til vore medborgere end at sikre dem en form for ligeberettigelse med kongehusets apanage. Det vil sige; hilse dem velkommen i

samfundet, måned efter måned, år ud og år ind, med en anstændig borgerløn!

Utopien som en samlende, opmuntrende fortælling

Lad os runde af med tre citater fra Erik Christensens nye bog med den optimistiske titel: På vej mod borgerløn. (Hovedland, 2017, siderne 109 - 111).

”Mange er i de sidste år blevet opmærksomme på, at vores demokrati mangler fortællinger, der kan udvikle demokratiet. Arbejderbevægelsen byggede på to store fortællinger, først fortællingen om socialismen og siden fortællingen om velfærdsstaten. De kunne skabe begejstring og tilslutning”.

”Som indledningsvist nævnt mente den engelske journalist George Monbiot, at borgerlønsidéen havde potentialitet til at blive den næste store fortælling. Den samme tanke er for over 25 år siden blevet fremført af den belgiske filosof Philippe Van Parijs, der i 1992 sagde, at borgerløn ikke kun skal betragtes som en strukturel forbedring af velfærdsstaten, men som en mere grundlæggende reform, der rangerer på linje med slaveriets ophævelse og gennemførelsen af den almindelige stemmeret”.

”Hvis borgerlønsidéen og forestillingen om en bæredygtig udvikling skal have en chance, må de netop formuleres i forlængelse af denne utopi og model. For mig at se, vil en fortælling om borgerløn glimrende kunne føje sig ind i denne fortælling og utopi som et bud på, hvorledes denne fortælling kan videreudvikles. I den danske utopi ligger flere kim til en borgerlønsfortælling. Den ligger således i kontinuerlig forlængelse af fortællingen om den universalistiske danske velfærdsstats udvikling, som den har givet sig udtryk med folkepensionen, SU, børnechecken, efterlønsordningen og sabbatorlovsordningen”.

Samt iværksætterstøtteordningen i 1990'erne kunne vi tilføje.

Giv din egen utopi luft under vingerne!

Der skal være plads til individuelle tolkninger af det gode liv. – Så du skal være velkommen til at bidrage med din egen, personlige utopi inden for en A4 side, hvad enten du foretrækker at være anonym eller ej!

På den sidste blanke side under overskriften, HVIS JEG FIK BORGERLØN, kan du give din egen utopi luft under vingerne.

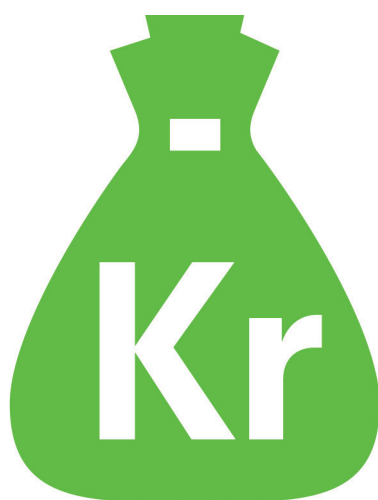
Send dit bidrag til borgerlon@gmail.com.

Gør mange dette, får vi et interessant materiale, som måske kan hjælpe os et skridt videre mod målet.

- I rapportens bilag side 44 finder du et par smagsprøver fra arbejdsgruppen bag kapitlet Vinkler på borgerløn.

Kapitel 2

Borgerløn og arbejdsmarkedet

Debatoplæg

Resume

Kapitlet undersøger konsekvenserne for arbejdsmarkedet. Den frisættelse af ressourcer, som følger af borgerløn for både arbejdstager og -giver, frisætter et engagement og en innovationskraft, som kan blive afgørende for skabelsen af nye, bæredygtige arbejdspladser, efterhånden som de ikke-bæredygtige eller overflødiggjorte udfases. Den danske model står over for en række udfordringer, der nødvendiggør nytænkning. Her kan borgerløn bidrage som en afgørende forudsætning for et flexicurity 2.0, hvor trygheden ikke længere er betinget af et fast og uforanderligt ”fag”. Borgerløn kan muliggøre, at den øgede fleksibilitet bliver til glæde for både den enkelte og samfundet uden at give køb på trygheden. Til sidst sætter kapitlet fokus på den værdiskabelse, der finder sted uden for det lønnede arbejdsmarked – også her vil borgerlønnen kunne bidrage med bedre vilkår for livsudfoldelsen.

Indledning

Det danske arbejdsmarked er under forandring. Globaliseringen har i kombination med en neoliberal politisk styring gennem længere tid udfordret den danske ”flexicurity” model, der historisk har bidraget til danskernes velfærd og trykthed såvel som til et velfungerende erhvervsliv og en effektiv offentlig sektor. Hertil kommer en teknologisk udvikling, der giver mulighed for at erstatte traditionelle arbejdsprocesser med robotter og computerbaserede processer, og fremvæksten af det prekære arbejdsmarked, som er støt stigende. Disse forhold sætter hver især og tilsammen vores hidtidige organisering af arbejdsmarkedet under pres.

Det er med andre ord et arbejdsmarked, som allerede - også uden borgerløn - er under grundlæggende forandring, der er udgangspunktet for drøftelserne i dette afsnit.

Det er det danske lønarbejdsmarked og den indvirkning, borgerløn kan forventes at få her, der er i fokus for overvejelserne. Da grænserne mellem lønarbejde og andre former for arbejde, herunder det frivillige, må forventes at ændre sig, hvis der indføres borgerløn, er overvejelser om lønarbejdsmarkedet suppleret med nogen principielle overvejelser om arbejde og værdiskabelse.

Indledningsvis undersøges effekterne på arbejdsmarkedet, herunder løndannelse og øvrige arbejds- og ledelsesvilkår, fra en arbejdstager såvel som en arbejdsgivervinkel.

Herefter drøftes perspektiverne for udbuddet af henholdsvis arbejdskraft og arbejdspladser og de ændrede vilkår for at sikre løbende efteruddannelse og relevant opkvalificering af arbejdsstyrken.

Borgerlønnens konsekvenser for den danske model, som den ser ud i dag, og borgerlønnens mulige rolle og konstruktive bidrag til en tidssvarende opdatering af modellen drøftes kort inden den afsluttende principielle overvejelse om arbejds- og værdibegrebet.

Det er naturligvis svært at spå om fremtiden, og mange af overvejelserne vil derfor ikke kunne pege på klare konsekvenser af borgerløn men blot pege på væsentlige beslutnings- og opmærksomhedspunkter for arbejdsmarkedspolitikken.

Overvejelserne i nedenstående er i høj grad inspireret af drøftelserne på Alternativets landsmøde 2017 og af indlæggene på konferencen ”Borgerløn på dansk” den 15. marts 2018 på Christiansborg.

Arbejdstager med borgerløn

For den enkelte arbejdstager betyder borgerlønnen naturligvis først og fremmest, at arbejdet ikke længere er en nødvendighed for overlevelsen. Uanset at borgerlønnen må forventes at være på et beskedent niveau, så skal den ifølge den definition, vi bruger i dette papir, være tilstrækkelig. Et lønarbejde – enten for at skaffe yderligere private midler at gøre godt med eller af andre grunde – er derfor en frivillig sag.

Motivationen for alligevel at påtage sig et kontraktligt forpligtende lønarbejde står derfor centralt i debatten om borgerløn. For vi vil jo alle gerne kunne stole på, at skolelæreren faktisk dukker op mandag morgen, at brandmanden er klar, når det brænder, og at sygeplejersken er der, når vi bliver syge. Helt ”arbejdsfrit” bliver samfundet ikke, og det vil i et samfund med borgerløn stadig være nødvendigt at kompensere mennesker økonomisk for en indsats, der indebærer en personlig forpligtelse af tid og ressourcer. Borgerløn afskaffer ikke lønarbejdet, men gør det til en frivillig sag at påtage sig det. Borgerlønnens konsekvenser for udbuddet af arbejdspladser og arbejdskraft drøftes nærmere nedenfor.

Løndannelsen er et andet tema, der deler vandene: vil borgerlønnen give arbejdsgiver mulighed for at presse lønningerne i bund? – eller er borgerløn netop den afgørende

mulighed for at sige ”nej tak”, der sikrer, at ingen behøver acceptere urimelige arbejdsvilkår? Eller vil borgerløn måske i sidste ende slet ikke påvirke løndannelsen?

Det første synspunkt – borgerløn bidrager til at presse lønnen i bund - hviler på det argument, at mennesker der allerede er forsørgede, vil være mindre sultne og derfor villige til at acceptere en lavere løn. De har råd til at nøjes med mindre, og det vil arbejdsgiver forstå at udnytte. I den forstand bliver borgerløn et tilskud til virksomhedens profit snarere end til lønmodtagerens indkomst. At lønpres skulle komme af borgerløn – og ikke snarere af fraværet af borgerløn - har evidensen imod sig, da det jo netop har vist sig muligt at trykke lønnen betragteligt i de lande, der ikke har en ordentlig social sikring (fx Tyskland og USA). Der, hvor forsørgelse er umulig uden et arbejde, ser man også de laveste lønninger. I disse lande må den mest udsatte del af arbejdsstyrken, som står meget svagt, når der skal forhandles løn, tage, hvad den kan få. I både USA og Tyskland (blot eksempler) er der eksempler på arbejdstagere, som må tage mere end et job for at få økonomien til at hænge sammen – og ofte kan de alligevel ikke løfte sig selv ud af fattigdom. Arbejdsgivers krav til lønniveauet ser med andre ord ikke ud til at bekymre sig om, hvorvidt lønnen er til at leve af. Arbejdsgiver betaler det minimum, som det er muligt at slippe afsted med – med eller uden borgerløn. Det andet synspunkt - at løndannelsen bliver mere ”retfærdig”, når det er faktisk muligt at sige nej tak - ser derfor ud til at have mere for sig. De ubehagelige arbejdsopgaver, der ikke er så efterspurgt, må kompenseres mere rigeligt for at blive varetaget – mens de spændende opgaver, der vil være mere efterspurgt, ikke behøver samme lønkomensation. Man kunne måske ligefrem forestille sig, at visse opgaver er så attraktive, at de udføres ganske frivilligt? Dette sidste spørgsmål om grænserne mellem det frivillige og det lønnede arbejde drøftes nærmere i det afsluttende afsnit om arbejde og værdiskabelse.

Diskussionen om, hvorvidt borgerløn fører til løndumping, er vigtig, men den styrkede forhandlingsposition, som arbejdstager står i, ved ikke at være pisket til at acceptere et hvilket som helst arbejde, burde sikre en ordentlig aflønning. Hvis man for alvor kan sige nej tak, er der grænser for, hvor usle arbejdsbetingelserne kan blive – modsat hvis man er forpligtet til at sige ja og acceptere hvad som helst. For lidt er jo bedre end ingenting¹.

Den økonomiske finansieringsmodel, der drøftes i denne rapport, har som eksplicit forudsætning, at der ikke ændres

væsentligt ved den enkelte borgers økonomiske rådighedsbeløb, som følge af borgerlønnen. Med den forudsætning vil indførelse af borgerløn aldrig kunne blive et argument for at fastholde (på trods af inflation) eller reducere lønniveauet, da det alt andet lige vil betyde lavere rådighedsbeløb for den enkelte - og hvordan skal arbejdsgiverne på grundlag af borgerlønnen kunne argumentere for det?

Lønarbejdets frivillige karakter har endelig den effekt for arbejdstager, at lønarbejdet kommer til at fylde mindre i livet. Eksistentielt, fordi det ikke længere er så meningsbærende og økonomisk afgørende, men i nogle tilfælde også helt bogstaveligt. Lønarbejde er noget man vælger til og fra – det italesættes ikke længere som selve meningen med livet, ligesom lønarbejde ikke længere er et enten-eller: fuld tid eller ingenting. De prekære muligheder på arbejdsmarkedet betyder jo også, at der er bedre muligheder for at flegse tiden op og ned i løbet af livet. Det giver arbejdstager frihed til at prioritere familiære forpligtelser, uddannelse eller iværksætterdrømme alt efter, hvordan livet og mulighederne udvikler sig. Arbejdstager kan let og enkelt passe børn, opkvalificere sig eller forsøge sig med egen virksomhed. Denne øgede fleksibilitet øger livskvaliteten for arbejdstager – både på og uden for lønarbejdsmarkedet.

Arbejdsgiver med borgerløn

Den helt afgørende ændrede præmis for arbejdsgiver er, at han i et samfund med borgerløn kan være sikker på, at arbejdstager byder ind på jobbet af interesse snarere end af nødvendighed. Det giver en afgørende ny præmis for ledelsesopgaven.

Når medarbejderen er umiddelbart motiveret og finder mening i arbejdet, vil medarbejderen også i højere grad tage ansvar for opgaveløsningen. Det frisætter ledelsesressourcer fra opgaven med at ”motivere” og udvikle ”incitamentstrukturer”. Når lønarbejdet er et frivilligt valg, må man formode, at motivationen er der i udgangspunktet – og ledelse bliver først og fremmest et spørgsmål om at give medarbejderen plads til at udfolde sit engagement i sagen - i tæt faglig og strategisk sparring med ledelsen. Ledelse kan igen få et fagligt snarere end et motiverende fokus – med al den innovationskraft, det frisætter hos både leder og medarbejder.

De ledere, der ikke kan sætte gode faglige rammer for arbejdet, må forventes at blive fravalgt af medarbejderne, og det vil selvfølgelig styrke det danske samfund og arbejdsmarked – privat som offentligt – hvis dårlig ledelse på den måde udrydder sig selv.

1. En litterær illustration af, at lønpres er lettest, hvor nøden er størst, findes i John Steinbecks ”Vredens Druer”.

Løndannelsen kan selvfølgelig blive et problem for de af virksomhedens opgaver, der ikke umiddelbart efterspørges af arbejdstager. Her kan virksomheden få et problem med omkostningsniveauet. På den anden side kan man mene, at de opgaver, som er meget upopulære, ofte er trivielle, beskidte eller fysisk hårde. Et opadgående lønpres på denne del af arbejdsmarkedet kunne motivere arbejdsgiver til at investere i den fornødne robot-teknologi snarere end at betale for at få det udført manuelt. Det vil koste nogle arbejdspladser, men da de ikke er efterspurgt, vil det næppe blive oplevet som et problem.

Den fleksibilitet og mulighed for at skruer op og ned for lønarbejdet, som borgerlønnen giver arbejdstager, kan også blive en fordel for arbejdsgiver. Hvis uddannelses- og efteruddannelsespolitikken tilrettelægges rigtigt (se nedenfor), kan borgerløn blive et godt udgangspunkt for en dynamisk tilpasning af arbejdskraftens kompetencer. Det giver en veluddannet og opdateret arbejdsstyrke, der vil være til gavn for både den enkelte, virksomheden og samfundet. Kvalifikationerne – og den løbende opdatering af kvalifikationerne – i arbejdsstyrken er som nævnt afgørende for den enkelte virksomhed, der har brug for dem. Men de er også nødvendige for udviklingen af erhvervslivet i bred forstand – og for udviklingen af nye tidssvarende virksomheder. Uddannelses- og efteruddannelsesområdet behandles nærmere nedenfor.

Udbuddet af arbejdskraft

En af de bekymringer, man ofte hører fra borgerløns-skeptikere, er, at udbuddet af arbejdskraft vil gå ned. Alt for mange vil vælge at blive hjemme og dyrke mere eller mindre nytteløse hobbyer, som ikke bidrager til fællesskabet. Og det har samfundet ikke råd til.

Det er selvfølgelig nærliggende at antage, at nogen vil benytte sig af muligheden for at ”holde fri” fra arbejdsmarkedet og i stedet uddanne sig eller dyrke personlige interesser. På den anden side må man også antage at det, at man ikke længere behøver at arbejde enten fuld tid eller slet ikke vil betyde, at mange udbyder deres arbejdskraft i mindre målestok. Mange 5-, 10-, 15- eller 20-timers arbejdsuger, som i dag er 0, vil øge udbuddet af arbejdskraft. Hvordan regnestykket i sidste ende går op – om de nye udbudte arbejdstimer kan kompensere for dem, der forsvinder – kan kun fremtiden vise. Som det fremgår af papiret om eksperimenter med ydelser uden modkrav, er der dog ingen grund til at antage at lysten til at tjene penge og forbedre den materielle situation for familien vil aftage med borgerløn.

Hvor nogen vil hævde, at det bliver svært at rekruttere arbejdskraft – ikke mindst til de mere fysisk ubehagelige opgaver – hævder andre, at mennesket er et aktivt væsen, der gerne vil forbedre levevilkårene for sig og sine – uanset om de basale fornødenheder er sikret. Denne sidste antagelse understøttes bl.a. af adfærden hos meget rige mennesker, der, uanset at de allerede kan finansiere et langt liv i luksus, stadig arbejder. Hvis compensationen for arbejdet opleves som retfærdig, er det rimeligt at antage, at det også vil være muligt at rekruttere arbejdskraften.

Hertil kommer, at lønarbejde næppe er den eneste måde at bidrage til samfundets velstand. Efterhånden som industriproduktionen automatiseres, bliver der plads til andre typer bidrag – også uden for det lønnede arbejdsmarked. Bidrag, der, som det fremgår af det afsluttende afsnit om arbejde og værdiskabelse, i høj grad vil kunne bidrage til den samlede velstand og velfærd. Denne udvikling drøftes nærmere i det afsluttende afsnit om arbejde og værdiskabelse.

Udbuddet af arbejdspladser

På samme måde kan man antage, at den styrkede mulighed for at tænke nyt og udvikle nye virksomheder vil øge udbuddet af lønnede arbejdspladser – uanset omfanget.

”Unyttige hobbyer” og anden lystbetonet aktivitet kan vise sig at være begyndelsen på en innovativ ny ide. Og med borgerløn er der basis for at lave aftaler med sine medarbejdere om at få en ringe betaling i starten mod at få del i overskuddet, hvis virksomheden lykkes.

Det bliver muligt at investere sig selv og sin tid i lovende ideer, hvor ikke alt er på spil. Man har jo altid borgerlønnen at falde tilbage på. Når det basale økonomiske pres er fjernet bliver det muligt at fejle og eksperimentere. Fokus kan flyttes til mere langsigtede mål. Borgerløn kan i den forbindelse tjene som base for udviklingen af nye spændende lønarbejdspladser.

Det er selvfølgelig vanskeligt at spå om, hvor mange ”innovative” ideer, der rent faktisk bliver til nye tidssvarende virksomheder og arbejdspladser, der bidrager til samfundets kvalitet. Mange forsøg vil uden tvivl løbe ud i sandet. Men nogle af dem vil også lykkes – og de var måske ikke blevet til noget, hvis der ikke havde været tid og ro på borgerløn til at udvikle dem. Blandt et ukendt antal nitter vil der være et ligeledes ukendt antal gevinster. Og det, der i første omgang ligner en nitte, kan på den lidt længere bane blive en gevinst.

En historisk ”evidens” for den innovative effekt af en basal økonomisk forsørgelse kunne måske være tidligere tiders aristokrater, som havde al tid i verden til at tænke, lege og eksperimentere. Nogle af dem har skænket verden filosofisk visdom, matematiske indsigter og uvurderlige videnskabelige og kunstneriske gennembrud. Andre har ikke. At tilhøre aristokratiet førte ikke automatisk til genial nytænkning, men uden aristokratens frihed kom der ikke mange bud. Også slaverne har efterladt sig en arv – men i betragtning af deres langt større tal i verdenshistorien er den forsvindende lille. Slavernes innovationskraft har i høj grad været hæmmet af, at kræfterne har været bundet op på ren overlevelse.

I den forstand kunne man hævde, at borgerløn er en nødvendig betingelse for den innovation og nytænkning, vi har så hårdt brug for – uden dog at være tilstrækkelig. Borgerløn tilfredsstiller de nederste trin i Maslows pyramide – men realiserer jo ikke af den grund uden videre potentialerne på de næste trin. I diskussionen om de nye arbejdspladser er der ofte mest fokus på de nye stillinger, som kræver et højt vidensniveau. Men der er ingen grund til at antage, at arbejdskraften i den ufaglærte del af befolkningen ikke vil være efterspurgt. Behovet for omsorg og imødekommende hjælpsomhed er jo i princippet grænseløst – og ikke nødvendigvis en akademisk disciplin, der kræver lange, komplicerede uddannelsesforløb. Også de borgere, som ikke umiddelbart har lyst og interesse for uddannelse, men som gerne vil supplere borgerlønnen med en lønindtægt, burde derfor kunne finde en plads på lønarbejdsmarkedet.

Hvad enten arbejdspladserne udvikles på det højtuddannede eller helt ufaglærte arbejdsmarked, kræver det en ide-rigdom, som borgerlønnen kan give plads til.

Arbejdsstyrkens efteruddannelse

Uanset, at der også vil være plads til de ufaglærte, er uddannelsespolitikken et af de afgørende områder, der kan hjælpe den innovative ideudvikling på vej.

Når jobmarkedet og de udbudte arbejdspladser ændrer sig, vil de efterspurgte kompetencer i arbejdsstyrken også ændre sig. Der må derfor forventes et betydeligt behov for efteruddannelse. Som tidligere nævnt, vil uddannelses- og efteruddannelsespolitikken, hvis den tilrettelægges rigtigt, kunne styrke de muligheder, borgerlønnen giver for en effektiv og dynamisk tilpasning af arbejdskraftens kompetencer og dermed samfundets og erhvervslivets innovation og udvikling.

De eksisterende jobcentre vil kunne omdefineres til at varetage ikke bare funktionen som formidler af eksisterende udbudte stillinger, men også som vejviser i forhold til de uddannelsesmuligheder, der vil kunne hjælpe den jobsøgende til at kunne varetage det efterspurgte job.

I et mere langsigtet perspektiv giver borgerløn anledning til at overveje, hvorvidt det er hensigtsmæssigt med de meget restriktive adgangskrav til Danmarks øvrige, veludviklede uddannelsessystem. Hvis en borger får en ide men mangler indsigt eller kompetencer for at kunne realisere den, vil det vel være i alles interesse, at han eller hun frit kan opsøge den fornødne viden, hvor den findes? Alt fra de ovenfor omtalte meget målrettede efteruddannelseskurser til HF, højskole, University Colleges og universiteter bør frit kunne benyttes, for så vidt borgeren har de fornødne forkundskaber til at kunne følge med.

Som supplement til den efteruddannelsesindsats, der er målrettet det etablerede arbejdsmarked, kan det derfor overvejes at gøre de øvrige uddannelsesmuligheder mere frit tilgængeligt, så der bliver bedre plads til at søge inspiration og dermed gøde og kvalificere nyskabelsen – også på arbejdsmarkedet.

I diskussionen om borgerløn finder man derfor ikke bare argumenter for at gøre uddannelse til et frit gode. Nogle går endnu videre og gør ”pligten til at uddanne sig” til en integreret forudsætning for borgerløn. Synspunktet ser en jævnlig og løbende videre uddannelse og refleksion over egne muligheder, ”livsmål”, og demokratiske medborgerskab som en afgørende forudsætning for, at et samfund med borgerløn kan forblive bæredygtigt.

I forbindelse med borgerløn dukker diskussionen om ”ret og pligt”, som tidligere var central på arbejdsmarkedet, i stedet op på uddannelsesområdet: Skal det være en borgerpligt at uddanne sig ud over den skolepligt, der allerede er en realitet? Skal der være krav om, at borgeren med jævne mellemrum, tjekker ud af arbejdsmarkedet og ind på en højskole eller anden uddannelsesinstitution for at få plads og rum til at reflektere og gøre sig gældende på nye måder - ikke bare på arbejdsmarkedet men også som borger forpligtet på både sit eget liv og det demokratiske fællesskab, det leves i? Eller skal uddannelse i lighed med lønarbejde være en privat sag, som den enkelte frit vælger til og fra?

En mellemvej, som er i overensstemmelse med både ånden i borgerlønsforslaget og Alternativets værdigrundlag,

ville være, at gøre uddannelsesmulighederne frivillige – men attraktive og let tilgængelige. Begreber som ”overuddannede” og ”dobbeltdannede”, der berettiger til at blokere borgerne adgangen til videre uddannelse, vil til gengæld helt miste deres mening.

Spørgsmålet om uddannelsesret eller uddannelsespligt er derfor væsentligt for drøftelsen af borgerlønssamfundet – og spørgsmålet har ikke kun relevans for arbejdsmarkedet men også for udviklingen af demokratiet og ”sammenhængskraften” i dybere forstand. Mennesker, hvis ressourcer er helt bundet op i hamsterhjulet og ”eksistensangst”, har ikke det fornødne overskud til at blande sig i den politiske samtale. Dermed forsvinder en afgørende forudsætning for opretholdelsen og udviklingen af fællesskabet som demokrati. De demokratiske perspektiver ved borgerløn drøftes nærmere i kapitlet om borgerlønns betydning for det sociale område.

Den danske model

Den danske arbejdsmarkedsmodel bygger ifølge Beskæftigelsesministeriets hjemmeside ”på en arbejdsdeling mellem staten og arbejdsmarkedets parter. Parternes store indflydelse på beskæftigelsespolitikken, løn- og arbejdsvilkår er noget særligt for den danske arbejdsmarkedsmodel.”

Denne aftalebaserede model suppleres af en funktionærlov, der definerer en række minimumsstandarder, der ikke ved aftale kan fraviges til ugunst for funktionæren (lønmodtageren). Hertil kommer en række arbejdsretlige love (ofte med afsæt i EU), der dog som oftest kan erstattes af en kollektiv overenskomst i overensstemmelse med loven.

Ud over at definere arbejdsvilkårene er der også økonomisk et samarbejde mellem staten og arbejdsmarkedets parter. Arbejdsmarkedets parter forhandler overenskomster, og fagbevægelsen drifter A-kasserne, der finansieres sammen med staten. Nedenfor drøftes de to hovedaktiviteter: A-kasse virksomheden og overenskomstforhandlingerne hver for sig.

A-kassernes rolle i borgerlønssamfundet

Et medlemskab af A-kassen giver adgang til (delvis) lønkompensation i tilfælde af arbejdsløshed. A-kasserne finansieres dels af medlemmernes kontingent, dels af statskassen. Da der er tale om en forsikringsordning i tilfælde af arbejdsløshed, er præmissen for ordningen, at alle medlemmer er i arbejde. Arbejdsløshed er i den optik en undtagelsessituation, der skal forebygges efter bedste evne, inden der kompenseres.

Som i andre forsikringsforhold skal forsikringstager aktivt bidrage til, at forsikringspræmien ikke kommer til udbetaling. På samme måde, som man er forpligtet til at sikre sit hus for at have krav på sin indboforsikring og låse sin cykel, hvis den skal være dækket af tyveriforsikringen. Man skal have gjort sit bedste for at forebygge den ulykke, man er forsikret imod. Den A-kasse forsikrede er derfor forpligtet på at gøre alt, hvad han kan, for at forebygge og afbøde den arbejdsløshed, der udløser forsikringspræmien.

Der er derfor en lang række regler, der er møntet på at sikre, at ingen af de forsikrede, der kan finde et arbejde, står uden arbejde. Reglerne fastsættes af såvel staten som A-kassen, da begge parter bidrager til finansieringen af forsikringssummen, når den kommer til udbetaling.

Da en af de grundlæggende præmisser for borgerløn er, at man er sikret forsørgelsen, uanset om man har et lønarbejde eller ej, ser det umiddelbart ud til, at A-kasse systemet i den danske model må gentænkes. Det vil naturligvis stadig være muligt at tegne en privat forsikring mod arbejdsløshed – men omkostningen for forsikringstageren bliver, at forsikringsselskabet jo ligesom i andre forsikringsforhold vil kræve, at den forsikrede gør, hvad han kan for at forebygge, at forsikringssummen kommer til udbetaling. Meget af den frihed, der er vundet med borgerlønnen, vil derfor gå tabt i en forsikringsordning mod arbejdsløshed. Men derfor kan muligheden jo godt bevares for dem, der måtte være interesseret i at forsikre sig på de givne vilkår.

Overenskomster med borgerløn

For overenskomstområdet vil den væsentligste ændring i præmisserne for den danske model være, at der med borgerløn er en styrket strejkekasse. Det må alt andet lige give lønmodtagerne en styrket forhandlingsposition.

Den danske model er bygget op omkring veldefinerede brancher med veldefinerede lønmodtagergrupper og veldefinerede arbejdsgivere. Modellen forudsætter faste ansættelser i stabile stillinger med et veldefineret fagligt fokus. Det er derfor især fremvæksten af det prekære arbejdsmarked, det stadigt stigende behov for fleksibilitet, efteruddannelse og ”omstillingsparathed”, der udfordrer den danske model.

Her er der tale om en udvikling, som den danske model under alle omstændigheder skal tilpasses – hvad enten det bliver med eller uden borgerløn. Når behovet for fleksibilitet vokser i den ene vægtskål, må den økonomiske trykthed i den anden vægtskål tilsvarende øges, hvis balancen

skal opretholdes. Og her kan borgerløn blive det afgørende element til sikring af den dynamiske ”flexicurity”, der i årtier har gjort det danske arbejdsmarked konkurrencedygtigt, givet virksomhederne gode udviklingsmuligheder og gjort velstanden høj.

Selvom prækariatet stadig er en relativt lille gruppe på det danske arbejdsmarked (aktuelt 12%)² – så er gruppen voksende, og den vil næppe forsvinde igen. Dertil er de løse ansættelsesforhold alt for attraktive for såvel arbejdsgiver, som -tager, jf. ovenfor.

Udfordringen, som borgerløn skal bidrage til at løse, bliver at opretholde den unikke balance mellem udsathed (let at hyre, let at fyre) og tryghed (indkomsten garanteres), som den danske model har løst så forbilledligt på industrisamfundets forudsætninger. Modellens grundlæggende intention om at sikre et dynamisk arbejdsmarked, der understøtter det gode liv for den enkelte og fællesskabet, må gentænkes, hvis det skal fungere på det fremtidige samfunds præmisser, hvor ressourceknaphed og en høj grad af automatisering sætter helt nye præmisser for arbejdsmarkedets organisering.

For så vidt lønarbejdsmarkedet stadig er inddelt i veldefinerede brancher (sygeplejersker, lærere, brandmænd osv.) vil der være god fornuft i at holde fast i den danske model, som vi kender den. Her vil borgerløn formodentlig ikke gøre nogen voldsom forskel – bortset fra at magtforholdet, især på det offentlige område, vil være bragt i en bedre balance, når strejkekasserne forstærkes af borgerløn.

Men for store dele af arbejdsmarkedet afspejler den organisatoriske logik i den danske model ikke længere de faktiske forhold i de virksomheder, der står og falder med adgangen til midlertidig arbejdskraft med vekslende kompetencer.

Følgende kunne være forsøgsvis bud på relevante nye opgaver for fagbevægelsen, som arbejdstagers interesseorganisation, i et samfund med borgerløn:

Måske fagbevægelsen også kunne overveje at skifte navn?

- Der ligger en påtrængende opgave i at definere de områder, der med fordel kan forhandles kollektivt for den prekære del af arbejdsstyrken. Prekariatet er meget udsat, så længe lønmodtagerbeskyttelsen er betinget af et fast ansættelsesforhold.

- Fagbevægelsen bør løbende overveje forholdet mellem de lovgivningsbaserede, de kollektivt aftalebaserede og de individuelt aftalebaserede vilkår på arbejdsmarkedet – herunder sikre overenskomster for nye veldefinerede segmenter af arbejdsmarkedet, når de måtte opstå.
- Fagbevægelsen kunne med fordel tilbyde individuel bistand til medlemmer, der har brug for råd og vejledning. Denne opgave kunne samtidig tjene som værdifuldt input til nye overenskomst- og andre indsatsområder for fagbevægelsens varetagelse af lønmodtagernes interesser.

Mange ”fag” forsvinder eller re-defineres grundlæggende i disse år, og industrisamfundets veldefinerede ”parter” på arbejdsmarkedet er derfor ikke længere i overensstemmelse med de faktiske forhold. Det øgede krav om fleksibilitet og omstillingsevne må og skal modsvares af en tilsvarende øget tryghed, hvis den danske model skal kunne genopstå i en version 2.0.

Borgerløn ligner et oplagt bud på den sikring, der kan skabe balance mellem behovet for hurtig omstilling og stabil tryghed. Dermed kan borgerløn blive en konstruktiv brik i den fremtidige sikring af fornuftige vilkår for de borgere, der begiver sig ud på det lønnede arbejdsmarked. Også selvom de er der frivilligt.

Arbejdsbegrebet og værdiskabelse

Overvejelserne om borgerlønnens betydning for arbejdsmarkedet har i dette papir været begrænset til lønarbejdsmarkedet. En lang række arbejdsopgaver er imidlertid så stor værdi for samfundet, at de nærmest må betegnes som uundværlige, uanset at de ikke er inkluderet i lønarbejdets logik og værdisætning. Det gælder fx husarbejde og omsorgsarbejde for børn og gamle, som var den del af samfundsarbejdet, der i generationer blev varetaget ganske ulønnet af de hjemmegående husmødre.

I dag fylder husarbejdet ikke det samme som før i tiden, også her har automatiseringen gjort sit indtog, og de plejeopgaver, der tidligere bandt kvinders tid, skulle meget gerne fortsat være varetaget af velfærdsstatens inspirerende daginstitutioner og en professionel omsorg og pleje af de ældre. Til gengæld er en lang række andre ulønnede arbejdsopgaver dukket op – lige fra fodboldtræneren til lektiecafeen, varmestuer og tøjbyttebørser myldrer de frivillige initiativer frem i et civilsamfund, der tager et stadigt større ansvar for samfundsudviklingen.

2. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=25562>

Det er i lønarbejdets logik en almindelig antagelse, at lønmodtagerne får den løn, ”de er værd”. Men er det en rimelig antagelse? Kan værdien af lønarbejdet uden videre aflæses af størrelsen på lønsedlen? Er det højt betalte arbejde, så meget mere værd, end det lavtlønnede arbejde, som lønsedlen indikerer? Eller er der i virkeligheden helt andre parametre på spil i løndannelsen, så værdien af det udførte arbejde skal vurderes efter helt andre parametre, end det antal DKK, man har været i stand til at forhandle sig til? Som det fremgår af de første afsnit i dette papir, synes løndannelsen at være bestemt af forhandlingssituationen mere end af værdien af det udførte arbejde. Samme arbejde kan give forskellig løn alt efter omstændighederne – som fx muligheden for at kunne sige nej.

På samme måde kan man spørge, om det arbejde, som slet ikke aflønnes, af den grund ingen værdi har? Når den frivillige træner investerer timevis af personligt engagement i at give drenge og piger en god stund på fodboldbanen – hvordan skal man så vurdere eller ”måle” værdien af det arbejde, når det ikke aflønnes?

Når man skal vurdere forholdet mellem arbejde og værdiskabelse, er det naturligvis også relevant at overveje, hvem værdiskabelsen er for. Er der tale om værdiskabelse for en afgrænset gruppe (hvis værdier måske skabes på bekostning af andre), eller har arbejdet værdi i en bredere og måske mere langsigtet betydning?

Bankdirektørens løn er defineret i forhold til aktionærenes forventninger til den værdi, han kan skabe for dem. Hans løn værdisættes ud fra et relativt snævert referencerum for værdi. Og i den begrænsede optik, er han muligvis pengene værd. Til gengæld er der ingen fra de fremtidige generationer, der høster frugterne af det omsorgs- og andet frivilligt arbejde, der udføres i dag, som er i stand til at kvittere for indsatsen med en lønseddel. Deres fremtidige påskønnelse af det frivillige arbejde, der er lagt, har ingen økonomiske konsekvenser for dem, der gør indsatsen i dag. Det samme kan man sige om fx kunstnerisk arbejde, som måske først længe efter, at det er udført, bliver anerkendt og til glæde og erkendelse for modtageren. Heller ikke her anerkendes og belønnes indsatsen umiddelbart.

Koblingen mellem væksten i samfundets velstand og velfærd og antallet af lønarbejdstimer synes derfor misvisende: masser af arbejde, der ikke er defineret som lønarbejde, bidrager hver eneste dag til både velstand og velfærd.

På samme måde kan man se de ”unyttige hobbyer”, som mange borgerløns skeptikere frygter, tiden vil blive spildt med i et samfund med borgerløn. Den kreativitet, der udspiller sig, når man lystbetonet forfølger egne ideer kan brede sig som inspiration og livskvalitet som ringe i vandet – uanset om indsatsen på den korte bane bliver en målbar succes eller ej. Helt ned til de to personer, der vender verdenssituationen på en bænk i parken, kan aktiviteten vise sig frugtbar for samfundet i form af øget livskvalitet, reduceret stress og ensomhed.

Ingen af disse initiativer er lønnede – men de bidrager med stor værdi til fællesskabet. Borgerlønnen vil tage presset af hamsterhjulet, som kan køre langsommere eller i perioder helt sættes i stå. Når eksistensangsten – frygten for at stå uden forsørgelse – er fjernet, bliver der tid og overskud til at tænke nyt, engagere sig langsigtet, og involvere sig i medmenneskelige aktiviteter, demokratiets institutioner og løbende dialog.

Uden borgerens aktive medvirken kan der ikke i længden opretholdes en forestilling om demokrati. Den værdi, der ligger i et aktivt og bæredygtigt demokratisk samfund, er derfor også afhængig af et engagement og en arbejdsindsats, som ikke lønnes, men som til gengæld kræver både tid og personlige ressourcer.

Ud over de mange gode bidrag til udviklingen og balancen på det lønnede arbejdsmarked, der beskrives ovenfor, er borgerlønnens måske vigtigste bidrag den værdiskabelse, der finder sted uden for det lønnede arbejdsmarked. At give bedre mulighed for demokratisk medborgerskab og det frivillige, ulønnede, men i høj grad værdiskabende arbejde, når det vurderes på et bredere og mere langsigtet grundlag end den enkelte virksomheds rentabilitet, synes derfor at være et meget afgørende argument for rimeligheden ved at lade alle nyde godt af en borgerløn.

Kapitel 3

Borgerløn og det sociale område

Debatoplæg

Resume

Borgerlønnen erstatter ikke socialhjælpen men giver den en ny forudsætning. Det er hovedbudskabet i dette kapitel, hvor mulighederne for at kunne yde social støtte til udsatte grupper uden først at sætte dem i bås som ”svage og udsatte” drøftes indledningsvis. Når borgerlønnen gives ubetinget, forsvinder behovet for at udpege visse grupper som særligt ”svage” – og derfor kvalificeret til økonomisk bistand. Det giver mulighed for at skifte fokus fra denne gruppe borgeres begrænsninger til deres styrker og muligheder. For de mere ressourcestærke grupper betyder borgerlønnen bedre vilkår for kunstnere og andre selvstændige, der ikke under de nuværende regler har adgang til økonomisk støtte, ligesom borgerlønnen giver bedre mulighed for at kombinere lønarbejde med andre aktiviteter og forpligtelser livet igennem. Afslutningsvis drøftes det, hvordan borgerløn kan bidrage til at styrke demokratiet og den enkeltes mulighed for at engagere sig politisk.

Indledning

Dette kapitel tager afsæt i følgende definition af ”socialpolitik” i Gyldendal, ”Den danske ordbog”:

”Socialpolitiken vedrører et samfund, dets organisation og forholdet mellem grupperne i det. Socialpolitiken vedrører eller er rettet mod at sikre velfærd, trivsel og tryghed for alle borgere i et samfund, især i forbindelse med hjælp og støtte til svage og underprivilegerede grupper.”

På socialområdet er den væsentligste effekt af borgerløn, at de socialpolitiske initiativer kan tænkes uafhængigt af forsørgelsen. Forsørgelsen er koblet fra spørgsmålet om ”velfærd, trivsel og tryghed”. Det er derfor vigtigt at pointere, at borgerløn ikke gives i stedet for socialhjælp, men som et nyt udgangspunkt for at kunne yde ”svage og underprivilegerede grupper” hjælp og støtte.

Det er især de svageste borgere, som er afhængige af et velfungerende socialt sikkerhedsnet – borgerlønns betydning for deres perspektiver og muligheder drøftes derfor indledningsvis. ”Et samfund, dets organisation og forholdet mellem grupperne i det” vedrører dog også de mere ressourcestærke segmenter af befolkningen. De sociale perspektiver af borgerløn for grupper, der ikke er under umiddelbart socialt pres, drøftes derfor efterfølgende.

Denne diskussion griber delvist tilbage til overvejelserne om arbejde og værdiskabelse i afsnittet om borgerlønns effekt på det danske arbejdsmarked.

I lighed med drøftelserne om borgerlønns effekt på arbejdsmarkedet gælder det for socialområdet, at en række forhold slet ikke påvirkes af borgerløn. Mange sociale udfordringer er ikke et spørgsmål om basal forsørgelse men vedrører helt andre forhold i livet. Her gør borgerløn naturligvis ingen forskel. Men borgerlønnen giver måske alligevel nogle nye muligheder og et andet perspektiv på udfordringerne?

De ”svage og underprivilegerede grupper”

Denne gruppe er selvfølgelig meget divers: lige fra den fysisk handicappede, der relativt let kan kompenseres for sit handicap, til den svært handicappede med meget få ressourcer, psykisk syge med helt andre behov for hjælp eller den alkoholiserede eller måske bare ensomme og rådvilde borger, hvor behovet for støtte igen ser anderledes ud.

Fælles for dem alle er dog, at de med borgerløn modtager en forsørgelse, der ikke er betinget af deres svaghed. Den er – i overensstemmelse med anstændighedsargumentet – en anerkendelse af deres eksistensberettigelse og status som borgere i det danske fællesskab. Forsørgelsen er fundamental og ikke en kompensation for at være ”svag og underprivilegeret”. Gruppen er i og med borgerlønnen blevet sidestillet alle andre borgere i samfundet – forsørgelsen har ikke længere deres svaghed som fortegn, og indeholder derfor ikke på samme måde en identitet som ”svag og underprivilegeret”.

I stedet for at fokusere på svaghederne – der i det nuværende system er en betingelse for forsørgelse – kan socialpolitikken fokusere på de styrker, borgeren har. For alle sociale klienter gælder det, at de er svage og underprivilegerede i en bestemt henseende – ikke bare sådan i al almindelighed. Der er derfor også mange ressourcer og styrker at bygge på, hvis man flytter blikket.

En borger, der mangler benene (for eksempel), kan kompenseres for skavanken ved hjælp af proteser og andre hjælpemidler. Herefter er der ikke længere brug for at fokusere på de manglende ben – fokus kan i stedet flytte sig til de ressourcer af alle mulige andre slags, som en borger uden ben besidder i lige så rigt mål som alle andre borgere. Andre handicaps kan det være vanskeligere at kompensere for – men også inden for velfærdsteknologien udvikler de tekniske muligheder sig, og vi har for nylig været vidne

til en kvinde, der nåede finalen i en sangkonkurrence til trods for, at hun skulle have hjælp til vejtrækningen, og alle kender jo Stephen Hawkings og hans bidrag til videnskaben, til trods for at han kun kunne bevæge øjnene. Og hvert 4. år kan vi, når de paralympiske lege afholdes, igen forvisse os om menneskets imponerende evne til at finde løsninger, der gør os i stand til at udvikle vores styrker uanset vores begrænsninger.

Også firmaet ”Specialisterne”, der har formået at udvikle et arbejdsmarked for autister, er et forbillede, der bør inspirere socialpolitikken. Det nyudviklede arbejdsmarked for autister er ikke en gold beskæftigelsesindsats, men et værdifuldt bidrag til de virksomheder, der ansætter dem. Autisterne udfylder en værdifuld funktion, som de i nogle tilfælde er særligt kompetente til.

Ingen af ovenstående tiltag er betinget af borgerløn – den sikrer kun forsørgelsen, resten skal der andre socialpolitiske beslutninger og tiltag til at realisere. Men borgerlønnen betyder, at svaghederne ikke længere er afgørende for borgerens identitet og plads i fællesskabet. Den er ikke længere hovedomdrejningspunktet hverken i borgerens selvforståelse eller fællesskabets anerkendelse. De, der modtager borgerløn ”ligger ikke til last”, men forsørges på lige fod med alle andre og bidrager herefter som alle andre med de talenter og styrker de, som alle andre, også har.

Det vil, som i den øvrige befolkning, kun være et fåtal af de, der aktuelt betegnes som ”svage og underprivilegerede”, der har så ekstraordinære evner, at de kan vinde medaljer ved de paralympiske lege, vinde sangkonkurrencer eller bidrage til videnskabelige landvindinger. For de øvrige gælder det som for alle andre, at de må finde deres drømme, træffe deres valg og søge lykken i det, de kan og vil. Her adskiller gruppen af ”svage og underprivilegerede” sig ikke fra de øvrige borgere i fællesskabet. Og lige netop det forhold understreges af borgerlønnen, der gives til små og store, tykke og tynde, unge og gamle uden skelen til persons anseelse eller ”værdig trang”.

Heri ligger en stærk demokratisk kraft, som måske er borgerlønnens allervæsentligste bidrag til fællesskabet.

Er borgerlønnen tilstrækkelig?

Uanset at særlige hjælpemidler forudsættes finansieret af et separat budget (som i dag), og altså ikke skal udredes af borgerlønnen, hører man i diskussionen om borgerløn ofte den indvending, at borgerlønnen vil være for lav for de grupper i samfundet, som ikke har deres fulde ar-

bejdsevne, og som derfor i højere grad end andre er henvist til at leve af overførselsindkomsten alene. Det er selvfølgelig en legitim indvending, man må forholde sig til.

Den umiddelbart indlysende mulighed er at give disse grupper et tillæg til borgerlønnen, der kompenserer for deres manglende arbejdsevne. Det vil selvfølgelig genindføre kravet om behovsprøvning og vurdering af handicappets omfang i lighed med det, vi ser i dag – borgeren får igen status af ”social klient” - og dermed vil en stor del af den frihed og lighed, som er opnået med borgerlønnen, gå tabt. Men man kan selvfølgelig mene, at de ekstra penge er tabet i frihed og lighed værd.

En anden tilgang kunne være at sikre, at borgerlønnen faktisk er så høj, at man kan leve et værdigt liv for den. Her vil mange nok mene, at de foreslåede 8.500 kr. er lige i underkanten. Det vil derfor kræve lidt opfindsomhed i forhold til den finansielle infrastruktur, der understøtter borgerlønnen, hvis den skal forhøjes generelt – men da forudsætningen er, at alle har et rådighedsbeløb, der svarer til, hvad vi i forvejen har i dag, så er det ikke et spørgsmål, om vi har råd, men snarere om vi kan finde ud af at redistribuere vores rigdom, så en større del af det råderum, vi allerede har, finansieres som borgerløn. Det er en udfordring for begavede og kreative økonomer – men ikke en principiel umulighed, jf afsnittet om økonomiske modeller.

Endelig er der den mulighed, at arbejdsmarkedet gøres så fleksibelt, rummeligt og samtidig specialiseret, at der altid vil være mulighed for at finde et arbejde, der passer til de styrker, den enkelte har, uanset at handicappet gør andre dele af arbejdsmarkedet utilgængeligt. Ingen borgere har jo hele arbejdsmarkedet som sin mulighed – alle er begrænsede af evner og uddannelse. Heller ikke her er de i øjeblikket ”svage og underprivilegerede” nødvendigvis så meget anderledes stillet end øvrige borgere i samfundet.

Borgerlønnen fjerner ikke behovet for en socialpolitik – men den sætter et andet fortegn for indsatsen og afkobler spørgsmålet om forsørgelse fra spørgsmålet om at realisere det gode liv baseret på den enkeltes forudsætninger, drømme og ambitioner for sig selv og fællesskabet. Om det gode liv også indeholder lønarbejde er en frivillig sag, jf. forrige afsnit – men den frivillige mulighed, som lønarbejdet er, bør så vidt muligt stå åben for alle, der ser det som et positivt element i tilværelsen.

Samfundets organisation og forholdet mellem grupperne i det

Socialpolitikken vedrører som sagt ikke kun de ”svage og underprivilegerede” men er også relevant for øvrige grupper i samfundet. Som det hedder i kapitlet Vinkler på Borgerløn:

”Socialpolitikken bliver med ét slag bæredygtig i kraft af borgerløn. Oven i hatten får vi bedre tider for frivilligt arbejde, kunst og kultur, livslang nysgerrighed og frivillig uddannelse - og der er al mulig grund til at tro, at også befolkningssundheden vil bedres i takt med øget tryghed, frihed og selvverd. Frivilligt arbejde vil højne den generelle arbejdsglæde samt beskytte imod stress, arbejdsskader og depression. - Bedre helbred og bæredygtig helhed tallet være borgerløn.”

Sådan lyder det i forslaget til Ås principielle argumenter for borgerløn i kapitlet Vinkler på borgerløn. For socialpolitikken angår jo forholdet mellem alle grupper i samfundet – uanset om man inddeler grupperne i forhold til graden af ”svaghed og mangel på privilegier”, i forhold til stilling på arbejdsmarkedet, alder, køn eller på anden vis. Socialpolitikken handler om, hvordan vi indretter os med hinanden og organiserer vores fællesskab, som det hedder i definitionen fra Gyldendal.

Gruppen ”lønarbejdere” er i den aktuelle samfundsorganisation i høj grad privilegeret frem for andre grupper, jf. diskussionen om borgerløn og arbejdsmarkedet – og det bærer sociallovgivningen i høj grad præg af. Andre områder af ”samfundets organisation”, der ofte nævnes i borgerløndebatten, er forholdet mellem familie- og arbejdsliv, ligestilling mellem kønnene, aldersdiskriminering og den demokratiske mobilisering. Disse forhold berøres derfor ganske kort nedenfor. Listen af relevante områder af samfundslivet er selvfølgelig ikke udtømmende. Temaerne er valgt, fordi det er dem, vi hyppigst er faldet over i debatten om borgerløn.

For alle de nævnte områder gælder det, at både problemer og løsninger er bredere og mere komplekse end et blot og bart spørgsmål om forsørgelse. Mange sociale problemstillinger handler ikke først og fremmest om forsørgelse – som jo er borgerlønnens område - men er kulturelt eller strukturelt betingede. Borgerløn er et konstruktivt bidrag til løsningen, men er selvfølgelig ikke et virkemiddel, der med et trylleslag gør andre tiltag overflødige.

At de sociale udfordringer vil bestå også efter indførelsen af borgerløn er en (fortsat) socialpolitisk opgave – men ikke et argument mod borgerløn. Borgerlønnen giver et nyt udgangspunkt for at løse problemerne, men er selvfølgelig ikke i sig selv hele løsningen.

Lønarbejdere og selvstændige

Kunstnere, freelancere og små selvstændige erhvervsdrivende kan med den nuværende sociallovgivning ikke få dagpenge, fordi de tjener for lidt, og de kan ikke få kontanthjælp, fordi de ejer omsættelige goder – som fx kunstnerens atelier og værktøj. Disse grupper yder en værdifuld indsats på et økonomisk usikkert grundlag. Som det er nu, får kunstnere og ejere af små virksomheder sjældent overførselsindkomst under sygdom eller i perioder uden indtægt, da betingelser for kontanthjælp medfører, at værdier, som er væsentlige for at udøve deres virksomhed, skal omsættes først.

For disse mennesker vil borgerløn betyde en stor styrkelse af deres mulighed for kontinuerlig selvforsørgelse og selvstændig udvikling af deres arbejdsområde. Borgerløn vil i den sammenhæng være en mere retfærdig overførselsindkomst, der også tilgodeser den værdi, der ydes af mere usikre og økonomisk risikobetonede aktiviteter af stor værdi for fællesskabets fortsatte udvikling og kvalitet.

At den nuværende sociallovgivning tager udgangspunkt i lønarbejderen som den centrale figur i samfundets organisering ses også af ”lov om aktiv beskæftigelsesindsats”. Her blandes lovgivning på socialområdet sammen med lovgivning på arbejdsmarkedsområdet ved at gøre lønarbejdet til både mål og middel for den sociale indsats. Lønarbejdet bliver dermed den eneste væsentlige aktør. Synsvinklen rummer meget lidt plads til andre ”grupper”. Lovgivningen blander pærer og æbler, og tanken om, at mennesker skal ”beskæftiges” og ”aktiveres”, snarere end gives den fornødne plads til at leve og bidrage på egne betingelser, gør mennesker til objekter i et system, snarere end aktive, selvstændige aktører med initiativ og virkelyst.

Livets faser

Borgerløn vil give fleksibilitet i forhold til livets omskiftelighed – både den omskiftelighed der skyldes udviklingen fra barn til ung og gennem voksenliv og alderdom, og den omskiftelighed, der skyldes de hastigt ændrede vilkår for livet, som klimaforandringer og teknologiske landvindinger stiller os overfor.

I det helt private liv vil borgerlønnen give gode muligheder for at tilpasse den tid, vi bruger på lønarbejdet, med det behov for vores tid, som familiemedlemmer og andre måtte have. Borgerløn giver et godt udgangspunkt for en bedre balance mellem arbejde og privatliv fx under barsel, børnenes opvækst, og i forhold til omsorgsopgaver på tværs af generationerne. Borgerløn giver mulighed for at arbejde mindre i nogle perioder og måske mere i andre. Og så giver den en økonomisk sikkerhed, der tillader, at man tager en chance med de måske lidt vildere og risikobetingede ideer for livsudvikling, man måtte få livet igenem.

Pensionsalderen falder bort. Mennesker kan selv beslutte, hvornår de helt vil holde op med at have et lønarbejde. Da borgerløn skaber en kendt mindsteindtægt over hele livet, skaber det et grundlag for at planlægge sin økonomi. Med alderen flytter flere fra gruppen af ressourcestærke til gruppen af ”svage og underprivilegerede” – og der vil, som beskrevet ovenfor til stadighed være behov for hjemmehjælp og pleje via sociallovgivningen. Det ændrer borgerlønnen ikke på.

Men også de allerældste og i den forstand potentielt svageste borgere har en væsentlig aktiv rolle at spille i forhold til især de yngste generationer. Den tid og ro, som børnene kan finde hos de bedsteforældre og andre blandt de ældste borgere, der har tid og kræfter til dem, er uvurderlig – både i kraft af den opmærksomhed og gode snak, som alle børn har brug for, men også fordi de gennem samvær med de ældste får et konkret indblik i, hvordan verden var engang. Det er en direkte adgang til den historie, der ligger umiddelbart forud for deres egen, og det er væsentligt for både den personlige udvikling og for den fælles kulturelle udvikling at have sin egen historie med i nutidsforståelsen og fremtidsperspektivet. Man kan hævde, at tiden til denne opgave allerede er tilgodeset via pensionssystemet – men med borgerløn bliver det i højere grad et individuelt valg, hvornår man vil pensionere sig og hellige sig de ”borgerpligter”, der hører den sidste del af livet til. Det er ikke nødvendigvis ens for alle, hvornår det føles naturligt at gøre.

Ligestilling

Vil borgerløn betyde, at kvinderne vil forlade arbejdsmarkedet og i stedet hellige sig børn og hjem – og betyder det, at de mister magt og ligestilling i samfundet? I debatten om borgerløn er der en bekymring for, at borgerlønnen vil betyde en tilbagegang for ligestillingen, fordi kvinderne vil droppe lønarbejdet, så snart det ikke længere er en

økonomisk nødvendighed at deltage i det. Bekymringen synes at hvile på to grundantagelser: at kvinder er på arbejdsmarkedet af andre grunde end mænd, og at magt og indflydelse i samfundet kun er muligt via lønarbejdsmarkedet.

Bekymringen hviler på den antagelse, at kvinder kun arbejder for pengenes skyld – så snart de ved sig forsørgede af borgerløn, vil de derfor blive hjemme. Det er næppe rigtigt. Der er ingen grund til at tro, at kvinder skulle være på lønarbejdsmarkedet af andre grunde end mændene: fordi de gerne vil tjene penge, men også fordi det opleves som meningsfuldt, og fordi det giver indflydelse og prestige. Hvorfor muligheden for ikke at tage et lønarbejde skulle være mere attraktiv for kvinder end for mænd, er ikke umiddelbart indlysende. Med borgerløn har begge køn de samme muligheder for at prioritere barsel, børnepasning, uddannelse, kunstneriske aktiviteter osv. At kvinder skulle vælge anderledes end i dag i forhold til mænd, er der ikke umiddelbart grund til at antage.

Det ændrer selvfølgelig ikke ved, at der stadig er et stykke vej til fuld ligestilling i Danmark. Det er stadig kvinderne, der oftest tager ansvaret for børnepasning og omsorg, og der er herudover et løn- og karrieregab mellem kønne, som ikke kan forklares med det forhold. Borgerløn løser ikke de mere strukturelle/kulturelle grunde til ulighed hverken på arbejdsmarkedet eller andre steder. Men at give både mænd og kvinder bedre mulighed for at melde sig på banen i forhold til børn og private interesser giver vel alt andet lige bedre forudsætninger for at rette op på uligheden, end hvis den strukturelle/kulturelle ulighed bakkes op af økonomiske barrierer?³

At de kvinder og mænd, der forlader lønarbejdsmarkedet, af den grund skulle miste magt og indflydelse i samfundslivet er kun rigtigt, for så vidt det er på lønarbejdsmarkedet, at man for alvor gør sig gældende og har indflydelse. At lønarbejdsmarkedet er den egentlige sociale virkelighed. Men civilsamfundet og det frivillige arbejdsmarked vokser i disse år – og det er en af hovedambitionerne med borgerløn at mobilisere og styrke den demokratiske kraft, der ligger i et stærkt civilsamfund. I den forstand vil det måske ligefrem i fremtiden være de borgere, der forlader lønarbejdsmarkedet for i stedet at hellige sig det frivillige arbejdsmarked og civilsamfundet, som får den største indflydelse på samfundets udvikling og kvalitet?

For mange borgerlønstilhængere ligger der i ønsket om borgerløn en iboende ambition om at sætte borgeren fri

af ”systemmagten” – at give hver enkelt magten ikke bare til at træffe beslutninger vedrørende eget liv, men også til at kunne engagere sig og øve demokratisk indflydelse i bredere forstand. Det er derfor svært at se, hvordan personlig økonomisk frihed skulle være til ugunst for det ene køn, uanset hvilket valg, der træffes af den enkelte. Der er stadig mange udfordringer for ligestillingen i Danmark, men det er svært at se, at de skulle være blevet flere på grund af borgerløn.

Borgerløn i en bredere social kontekst

Borgerløn anerkender det indlysende, at vejen til et socialt bæredygtigt samfund går gennem et øget fokus på materiel lighed og social trykthed, og også gennem følelsen af ligeværd samt oplevelsen af at bidrage til samfundet og blive værdsat som individ. Mennesker, der føler sig værdifulde, tager ansvar for sig selv og for samfundet og har bedre forudsætninger for at forholde sig til deres omverden. I dag er der alt for mange mennesker, der af forskellige årsager er marginaliserede i forhold til det danske samfund. Borgerløn løser ikke alle disse udfordringer, men giver et godt grundlag for at takle dem.

Man kan forestille sig, at borgerløn kan skabe basis for nye bo- og leveformer, hvor det sociale, økologiske og kulturelle er sammentænkt i helhedsløsninger designet til gavn for børn og voksne i alle aldre.

Man kan også forestille sig, at udkantsområder bliver mere attraktive, da der her er lettere mulighed for at skabe økonomisk overkommelige bofællesskaber.

Dansk sociallovgivning har været ændret så ofte i de sidste mange år, at de, der skal forvalte lovene og følge med i strømmen af nye cirkulærer, ikke har haft mange chancer for at behandle de borgere, som lovgivningen er møntet på, retfærdigt. Borgerløn som realpolitisk ide giver et nyt udgangspunkt for at forenkle og sikre overskuelighed – det vil styrke borgernes retssikkerhed såvel som deres mulighed for at overskue egen situation og muligheder.

Ved at isolere spørgsmålet om forsørgelse i stedet for at sylte forsørgelsen ind i alle mulige andre bestemmelser, giver borgerløn mulighed for at overveje diverse politikområders gensidige afhængighed og griben ind i hinanden. Borgerlønnen giver mulighed for at udvikle en tidssvarende samordning af ministeriernes ressortområder ud fra en ny helhedstænkning.

Demokratisk mobilisering

Et af de temaer, der ofte kom op på Alternativets Landsmøde 2018, var den ambition om en ”ny politisk kultur”, der fra starten har været en central ambition for partiet. Partiets organisation, effektive procedurer og gennemsigtige beslutningsveje blev drøftet – og der er da heller ingen tvivl om, at det er vigtigt, at der er de formelle muligheder, der er nødvendige, for at sikre at alle, der vil til orde, også kan komme det.

Det er imidlertid uomgængeligt, at uanset hvor mange muligheder for indflydelse, der etableres, så vil de kun blive udnyttet, hvis borgeren har de fornødne ressourcer til sin rådighed – og det vil først og fremmest sige tid. For ting tager tid – og det gælder ikke mindst, hvis man vil forsøge at gøre sin stemme hørt politisk. Det kræver vedholdenhed og masser af benarbejde.

Borgerløn styrker demokratiet allerede i den forstand, at det bliver økonomisk muligt at hellige sig det politiske engagement for en periode, når det vurderes relevant. Når al mental opmærksomhed ikke er bundet op på angsten for at miste forsørgelsen, bliver der kræfter og overskud til at rette blikket mod mere langsigtede målsætninger – herunder politiske.

Men der er også den dybere demokratiske styrke ved borgerløn, at den fjerner skel mellem mennesker – fx mellem dem der er og ikke er i arbejde – og sikrer hver enkelts myndighed og autonomi. Når behovsprøvning ikke længere er en betingelse for forsørgelse, behøver borgeren ikke frygte, at det demokratiske engagement tolkes som en ”arbejdsevne”, der diskvalificerer fra forsørgelse. Så kan alle igen deltage og være synlige i den demokratiske samtale. Borgeren kan ånde frit, tale frit og agere frit – uden at det får konsekvenser for forsørgelsen.

Uden den basale frihed til alle borgere er demokratisk engagement vel i virkeligheden forbeholdt dem, der er på arbejdsmarkedet. Og de har meget få ressourcer at lægge i det politiske engagement, da deres tid jo allerede er forpligtet på jobbet. I det nuværende system kan de, der har tiden, ikke engagere sig af frygt for at miste forsørgelsen, og de, der har forsørgelsen, har til gengæld ikke tiden til at engagere sig. Det er en ligeså stor demokratisk krise som uigennemskuelige beslutningsgange og komplicerede organisationsdiagrammer. Og her kan borgerlønnen gøre en faktisk og mærkbar forskel.

Kapitel 4

Forslag til satser, finansiering og udbetaling af borgerløn

Debatoplæg

Resume

At finansiere borgerløn handler ikke om at finde nye penge. Det handler om at organisere fordelingen af den velstand, vi allerede har, på en anden måde. Borgerløn skal gøre os friere – ikke rigere – og forudsætter derfor ikke andre økonomiske midler end dem, vi allerede forsørger os med.

Ingen af de finansieringseksempler, der præsenteres i kapitlet, er endelige bud på hverken størrelsen eller organiseringen af borgerlønns finansiering. Der er alene tale om modeller, som skal demonstrere, at det er muligt at finansiere borgerløn både på de givne økonomiske vilkår og – endnu bedre – på økonomiske vilkår, der passer bedre til borgerlønns grundlæggende demokratiske ide.

Modellerne kan forhåbentlig provokere til kritik og forbedringsforslag, der i sidste ende kan tilvejebringe en model, der både er fremtidssikret og tilpasset kravene i et bæredygtigt samfund (på alle tre parametre) og samtidig trækker på det bedste i de traditioner, ideer, bevægelser og politiske strømninger, som det danske samfund bygger på.

Det er i sagens natur ikke muligt at tilgodese myriaden af skatteregler i en skitseret finansieringsmodel for borgerløn – modellerne bestræber sig på at fastholde en fordelingspolitisk status quo i den forstand, at så få som muligt påvirkes økonomisk af indførelse af borgerløn. Fordelingspolitiske overvejelser holdes ude af overvejelserne – ikke fordi de ikke er relevante, men for at fastholde fokus på finansieringen.

Kapitlet redegør for to alternative finansieringsmodeller. Den første model, kaldet Skatte- og Fradragsmodellen, er baseret på det aktuelt kendte skatte- og afgiftssystem. Da forudsætninger er velkendte, er der i denne model regnet på mulighederne for finansiering, beløbsstørrelse og udbetalingsform. Der er ikke indregnet konsekvensen af evt. dynamiske effekter. Den anden model, kaldet Samfundsdividendemodellen, drøfter perspektiver og potentialer ved at koble finansieringen af borgerløn op på værdiproduktionen snarere end på mængden af lønarbejdet. Her er der ikke foretaget beregninger.

Skatte- og fradragsmodellen beskriver de økonomiske konsekvenser af indførelsen af en borgerløn på hen-

holdsvis 8.500,- 9.500, og 10.500 kr. pr måned efter skat for alle over 30 år. For alle 4 eksempler gælder, at er man mellem 18 og 25 er borgerlønnen kr. 1.500 mindre, og er man mellem 26 og 29 kr. 1.000 mindre. Til en borgerløn på kr. 8.500,- er der fundet fuld finansiering. Et beløb på kr. 9.500,- eller 10.500,- vil kræve yderligere finansiering på henholdsvis 55 eller 110 mia. kr.

Borgerlønnen i disse modeller skal udelukkende afløse eksisterende lønkompenenserende overførselsindkomster, altså folkepension, SU, dagpenge, efterløn, kontanthjælp og førtidspensioner. Alle andre ydelser og tillægsydelser som f.eks. boligstøtte, børnecheck og medicintilskud fortsætter som i dag.

Indledning

Borgerløn eller basisindkomst er en indkomst, der gives ubetinget og individuelt til alle borgere og personer med varigt ophold i et land uden behovsprøvning eller arbejdspligt, og som er af en sådan størrelse, at det er muligt af leve af den, om end på et beskedent niveau.

Dette kapitel præsenterer forslag til satser, finansiering og udbetaling af borgerløn og de privatøkonomiske konsekvenser for borgere i Danmark – hvad enten de aktuelt lever af overførsels- eller lønindkomst.

Der redegøres for to alternative finansieringsmodeller. Den ene er finansieret af indkomstskat og bortfald af fradrag, og vil skulle implementeres over en årrække. Den anden er baseret på en såkaldt samfundsdividende, som vil kræve større ændringer i den økonomiske infrastruktur, og derfor ikke uden videre kan implementeres. Men man kan hævde, at løsningen baseret på indkomstskat og ændringer i fradrag i et vist omfang opererer på præmisser, der er fremmede for tankegangen i borgerløn, i modsætning til samfundsdividendemodellen, der er designet til at kunne rumme borgerløn som væsentligt element i finansieringen af den økonomiske infrastruktur.

Der indgår konkrete og beregnede forslag til finansiering gennem skatte- og fradragsændringer, mens der i forbindelse med omtale af samfundsdividendemodellen kun redegøres for potentialer og perspektiver herunder potentielle finansieringskilder.

Den første finansieringsmodel er gennemregnet med udgangspunkt i de kendte økonomiske strukturer og skal betragtes som udgangspunkt for drøftelserne af det økonomiske grundlag for borgerløn. Modellen tjener til at

vise, at borgerløn er økonomisk muligt og inden for rækkevidde – også på de givne skattemæssige vilkår. De mere præcise tilpasninger af skattegrundlaget, ydelsens størrelse og tilrettelæggelsen af implementeringen vil skulle bero på yderligere analyser og beregninger, ligesom den vil skulle samtænkes med Alternativets skatte- og afgiftspolitik.

Som udgangspunkt har det i beregningerne været målet, at ingen stilles økonomisk væsentlig ringere end i dag, uanset om man aktuelt forsørges af overførsels- eller lønindkomst, og at borgerløn afløser flest mulige af de eksisterende overførselsindkomster, der erstatter en indkomst, altså folkepension, dagpenge, efterløn, kontanthjælp og førtidspension (tillægsydelse som f.eks. boligsikring, børnecheck og medicintilskud fortsætter uændret). Hvor dette ikke umiddelbart er muligt/tilfældet, er der redegjort for problematikken. Dog vil der på individniveau kunne opleves mærkbare ændringer i rådighedsbeløbet, pga. det meget komplekse skatte- og fradragssystem, vi opererer med i Danmark.

Beregningerne for en trinvis indførelse af borgerløn, der ligger til grund for den skatte- og fradragbaserede model, er foretaget i Excel (se link nedenfor). Det gør det muligt at simulere under alternative forudsætninger, og dermed nå frem til en endelig model på de givne skattemæssige vilkår, som kan omformuleres til et politisk forslag.

Der er såvel en micro-som en macro-model. Der kan i micro-modellen, der også indeholder en tabel med indkomster og fradrag f.eks. simuleres med indkomstgrænsen for topskat i AU82, topskatteprocenten i AU83, hvorefter skatteprovenuet vil fremkomme i AS104, der så tillægges skatteprovenuet i N25. Den ønskede flade skat indsættes i D7.

http://basisindkomst.dk/wp-content/uploads/2018/09/alternativet_model_makro_2018.xlsx

http://basisindkomst.dk/wp-content/uploads/2018/09/alternativet_model_mikro_2018.xlsx

Der er således og som tidligere nævnt ikke tale om endelige anbefalinger, men om modeller, der kan danne udgangspunkt for det videre politiske arbejde!

Foreslåede satser for borgerløn ved fuld implementering

Forslaget skal finansiere en borgerløn, der varierer livet igennem. Beløbene er fastsat med udgangspunkt i ønsket

om i størst mulig grad at stille borgerne, som de er stillet i dag og inden for en på det korte sigt realistisk økonomisk ramme. Følgende månedlige skattefrie beløb er brugt som eksempler:

Alder:	Alt.1	Alt.2	Alt.3
18-25	7.000	8.000	9.000
26-29	7.500	8.500	9.500
30+	8.500	9.500	10.500

Der er i oplægget fundet fuld finansiering til alternativ 1. Alternativ 2 og 3 vil kræve henholdsvis kr. 55 og kr. 110 mia. i yderligere finansiering.

Dette konservative udgangspunkt betyder, at den kritik, der i dag kan rettes mod eksisterende ydelsers størrelse, også vil eksistere med denne model. F.eks. kan man med god ret argumentere for en højere ydelse til de unge, der typisk etablerer sig med deraf følgende omkostninger når de er mellem 25 og 30 år.

Argumentet for en lavere ydelse er derfor økonomisk og implementeringsteknisk: hvis borgernes privatøkonomi skal påvirkes mindst muligt ved indførelse af BL vil de unge aldersgrupper skulle have mindre jf. dette oplægs præmis.

Ligeledes kan det diskuteres, om borgerløn til børn helt fra fødslen er nødvendig. Det vil jo i sagens natur blive beløb, forældrene kommer til at disponere over. Men selv om børn ikke har samme udgifter som voksne, så er deres forsørgelse jo et spørgsmål om økonomi. Borgerløn til børn mellem 0-17 år på 3.000 kr. pr. md. inkluderende den eksisterende børne- og ungeydelse vil koste netto 25 mia. kr. = 40 mia. minus nuværende udgifter til børne-ungeydelse på 15 mia. Et alternativ kunne være at indføre en indkomstbestemt børnecheck – med den administrative kompleksitet det vil medføre.

Finansieringen - Skatte- og fradragmodellen

På BIENs hjemmeside - basisindkomst.dk - findes en finansieringsmodel udarbejdet af Jens Wamsler. Modellen foreslår en skattefri borgerløn til alle over 18 år på kr. 6.100,- pr måned finansieret med en flad skat på 57,8%, og forudsætter at modtagere af overførselsindkomster får fratrukket borgerlønnen i overførselsindkomsten, og at personfradraget bortfalder.

Men en flad skat på 57,8 % vurderes imidlertid at være urealistisk, og en borgerløn på 6.100 kr. pr. måned at være på et for lavt niveau.

De efterfølgende beregninger tager derfor udgangspunkt i Jens Wamslers model med følgende væsentlige ændringer: Skatten nedsættes til 49,5% med et tillæg på 10 % for indtægter over 400.000. Borgerlønnen hæves, således at de 18-25 årige får 7.000, 26-29 årige får 8.000 og fra 30 år 8.500 pr. md.

Det forhøjede beløb vil betyde en ekstraudgift på kr. 117,5 mia. kr., og en sænkelse af skatte-pct. til 49,5 pct. giver en ekstraudgift på yderligere kr. 82 mia. Samlet skal der således findes finansiering til kr. 199,5 mia. for at gennemføre modellen med de foreslåede satser og skatteprocenter.

De manglende 199,5 mia vil kunne findes, hvis lønkom-penserende overførselsindkomster helt afskaffes, administrationen forenkles, og en række skattefradrag bortfalder.

I dette regnestykke indgår følgende besparelser/indtægter/udgifter i mia. kr.:

Bortfald skattefradrag	86 (50 % af 172 mia.)
Yderligere afvikling lønkom-penserende overførselsindkomster *)	65 (50 % af 130 mia.)
Adm. Besparelser	17 (skøn)
Bortfald medlemsbidrag a-kasser	-11
Topskat af indtægter over 400.000 kr.	15
De nye skatter og afgifter foreslået i Alternativets finanslov 2018 forhøjes	27,5
I alt	199,5 mia. kr.

*) I alt afvikles 281 mia. i overførselsindkomster. De 151 mia. er allerede indregnet i forslaget om en borgerløn på 6.100 kr. og en skat på 57,8 pct. Og det er ekstraudgifter i forhold til denne model, vi regner på.

Der er i modellen taget højde for, at eksisterende overførselsindkomster i dag udgør en del af skattegrundlaget. Endvidere, at ikke hele udgiften til administration af jobcentre bortfalder, men at der stadig er brug for en informations- og vejledningsinstitution, der kan hjælpe job-søgere, jobskifttere, uddannelsessøgende og iværksættere.

Det er dog næppe realistisk at ændre/fjerne de eksisterende overførselsindkomster og skattefradrag og forenkle administrationen i et hug, hvorfor der i modellen arbej-des med en implementering over en 10 årig periode. Det vil betyde, at borgerlønnen starter på et lavere niveau og over perioden vokser for at ende på satserne ovenfor. For personer der pt. er på overførselsindkomster, vil der i im-

plementeringsfasen blive ”toppet op”, så deres rådigheds-beløb stort set er uændret.

Andre finansieringskilder

En række andre finansieringskilder kommer til udtryk i Alternativets finanslov for 2018 – En fremtid i balance – hvori der indgår 119,6 mia. i nye skatter og afgifter* over en 4-årig periode. Når en endelig borgerlønsmodel er besluttet, skal den naturligvis indgå i Alternativets finanslov og således finansieres gennem besparelser og nye afgifter og skatter.

*) Tobinskat	26,0
Boligskat	15,6
Formueskat	6,8
Arveafgift	5,2
Familieejede virksomheder	3,7
Afgift tobak	6,6
Kemikalieafgift	4,0
NOx-afgift	2,6
Fradragsgrænse biler	4,0
Afgift benzin	6,4
Afgift diesel	8,8
Afgift biomasse	7,2
Miljøafgifter lastbiler	3,0
Klimaafgift flyrejser	2,8
Klimaafgift oksekød	6,8
Brændeovne	10,1
I alt	119,6

Derudover kan der rejses et 2-cifret mia. beløb, hvis der etableres et effektivt skatte- og momsinddragelses-system – evt. ved brug af blockchain- eller anden transparent it-teknologi.

Disse alternative finansieringskilder kan også anvendes til at foretage en hurtigere implementering!

Frdrag

Følgende fradrag til en samlet værdi af 86 mia. bortfalder ud over personfradraget, der allerede er indregnet i modellen, der tager udgangspunkt i en borgerløn på Kr. 6.100/md.:

1. Rentefradrag
2. Ligningsmæssige fradrag *)

*) Ligningsmæssige fradrag er lønmodtagerens fradrag

for udgifter til f.eks. befordring til og fra arbejdspladsen, arbejdstøj, fagforeningskontingent, dobbelt husførelse og udgifter til gaver til visse velgørende foreninger og kulturinstitutioner.

Privatøkonomiske konsekvenser

For modtagere af lønkompenenserende ydelser:

SU-modtagere

SU kan afskaffes med det samme, da den beløbsmæssigt er dækket ind af borgerlønnen. SU-modtagere, der også modtager forsørgertillæg, fastholder dette, men der kommer ikke nye til.

Folkepensionister

I et borgerlønssamfund eksisterer begrebet folkepension ikke. En person, der har levet udelukkende af borgerlønnen, vil være stillet på samme måde i alderdommen.

Som det er nu, vil en folkepensionist uden andre pensioner med en borgerløn på 8.500 kr. få nogenlunde det samme som i dag efter skat – afhængig af det individuelle skattefradrag. En enlig folkepensionist med fuldt pensionstillæg vil gå ca. 2.000 kr. ned om måneden. I en overgangsperiode kan der være en regel om, at de, der har enligtillægget i dag, beholder det.

Borgere på arbejdsløshedsdagpenge, sygedagpenge, barseldagpenge feriedagpenge og ledighedsydelse (dagpenge for fleksjobbere) og seniorjobs.

I dag finansieres disse overførselsindkomster dels af staten, dels gennem brugerbetaling via a-kasser. Statens andel afløses af borgerlønnen, og A-kassens forsikringsandel vil fortsat kunne finansiere differencen op til eksisterende dagpengesatser, hvis bidraget stiger fra 500 kr. til 1.000 kr. pr. måned, hvilket vurderes at være realistisk.

Efterlønnere

Efterlønnen afvikles ved, at man ikke kan tilmelde sig ordningen mere. De, der har indbetalt til ordningen, kan enten få pengene tilbage eller bevare retten som et tillæg til borgerlønnen, der bringer rådighedsbeløbet på niveau med den nuværende efterløn.

For de nuværende ældre er efterlønsalderen 60 år, men ifølge tilbagetrækningsreformen, som blev vedtaget ved lov den 21. december 2011, er efterlønsperioden gradvist afkortet fra 5 til 3 år. Samtidig er aldersgrænsen for hvornår man kan gå på efterløn hævet til 64 år, og modregningen af pensioner i efterlønnen er skærpet kraftigt. Om et par årtier forventes det således, at der kun vil være mellem 5.000 og 20.000 efterlønsmodtagere mod knap 100.000 personer i dag.

Der udbetales i dag ca. 10 mia. i efterløn ud over borgerlønsniveauet. Merudgiften vurderes at kunne afvikles over en 10-årig periode. Måske over kortere tid, da det må forventes, at borgere, der ikke mener at kunne klare sig på en borgerløn, dels gennem arbejdsmarkedspensioner, dels gennem private forsikringer vil sikre sig at kunne gå helt eller delvist fra lønarbejdsmarkedet, når de har behov for det.

Borgere på kontanthjælp

Begrebet kontanthjælp falder helt væk i et borgerlønssamfund.

For borgere over 30 år uden børn svarer en borgerløn på 8.500 kr. pr. mdr. ca. til kontanthjælpen i dag. De får ca. 8.400 pr. mdr. efter skat. Særlige tillægsydelse vil fortsat kunne tildeles.

For kontanthjælpsmodtagere med børn vil overgang til borgerløn betyde en markant indtægtsnedgang for de voksne. Men med borgerløn til børn på f.eks. kr. 3.000 pr. md. kan familien kompenseres og det endda meget pænt, hvis der er mere end et barn i familien (det vil jf. tidligere betyde en ekstraudgift på i alt kr. 25 mia.) De får i dag ca. 10.700 kr. pr. måned efter skat. Med børneborgerløn vil de få 8.500 + 3.000 pr. barn. Alternativt kan jf. tidligere en indkomstbestemt børnecheck overvejes. Der offentliggøres ikke løbende statistik over kontanthjælpsmodtageres forsørgerforhold, men det skønnes, at ca. halvdelen af kontanthjælpsmodtagerne er forsørgere.

Borgere der er tilkendt førtidspension fleks-, skåne- og revalideringsydelse.

Ydelsen kan afvikles ved, at dem, der er tilkendt ydelsen, fortsætter med at få den, men ingen nytilkendelser.

Bevarelse af førtidspensionen for dem, der har fået tilkendt den, vil betyde en årlig merudgift, der efter 10 år er faldet til 4 mia. kr.

For potentielle førtidspensionister betyder indførelse af borgerløn en markant lavere indtægt. Efter skat får en enlig førtidspensionist i dag ca. 13.000 om måneden. Andre førtidspensionister ca. 11.000 kr.

Borgere med lønindkomst

Selvom udgangspunktet har været at lave en model der ændrer mindst muligt i den enkeltes rådighedsbeløb, med-

fører modellen under de givne forudsætninger, at nogen borgere vil opleve øget og andre en reduktion i deres rådighedsbeløb. Break-even ligger ved en årlig lønindkomst på ca. 430.000. I Mikro-excel-filen findes oversigt konsekvens for indtægter fra 50.000 til 2 mio. p.a.

Implementering over 10 år

År	Borgerløn pr. måned Kr.			Opsummeret reduktion overførselsindkomster *) Mio.kr.	Privatisering af arbejdsløshedsforsikring Mio. kr.	Skatteprocent
	18-24 år	25-29 år	30 år +			
0	1.500	1.500	1.500	**)	0	41,2
1	2.000	2.050	2.150	23.000	0	42,0
2	2.500	2.600	2.800	47.000	0	42,8
3	3.100	3.200	3.450	72.000	0	43,6
4	3.700	3.800	4.100	98.000	0	44,4
5	4.300	4.500	4.700	125.000	0	45,1
6	4.900	5.100	5.500	157.000 ***)	6.308	45,5***)
7	5.500	5.700	6.200	186.000	0	46,6
8	6.000	6.500	7.000	216.000	0	47,6
9	6.500	7.000	7.800	247.204	0	48,6
10	7.000	7.500	8.500	280.204 ****)	0	49,5

*) Den årlige reduktion i overførselsindkomster, der ikke her er forsøgt specificeret ud på de enkelte overførselsindkomsttyper, er foreslået at være svagt stigende år for år, da virkningen af afvikling af eksisterende ordninger som efterløn, fleksjob og førtidspension vil være beskeden i de første år af overgangsperioden

***) Borgerlønnen det første år finansieres af en afskaffelse af personfradragene, så der sker beskatning fra den første krone, der tjenes.

****) I dette år foreslås arbejdsløshedsforsikringen privatiseret. Det betyder det offentlige mister indtægt fra medlemsbidrag på 10.692 mio. kr., men sparer

17.000 mio. kr. på administration af aktiveringsordninger m.m., samt en lidt større reduktion i overførselsindkomster end de øvrige år. Som konsekvens af besparelserne på de offentlige budgetter dette år foreslås stigningen i skatteprocenten at være beskeden.

*****) De samlede overførselsindkomster er 292,204 mio. kr. Der er imidlertid regnet med supplerende udgifter i form af 12 mia. kr., 4 mia. kr. til tillæg til enlige folkepensionister, 4 mia. kr. til førtidspensionister, der har fået tilkendt førtidspension, inden den blev afskaffet, og 4 mia. kr. som et indkomstafhængigt supplement til børnefamilier, der ikke har anden indtægt en borgerløn.

Samfundsdividendemodellen.

Uanset hvordan borgerlønnen finansieres, er der tale om en reorganisering af den velstand, vi allerede har. Det er ikke tanken, at borgerløn skal gøre os rigere på penge – kun på frihed. Finansieringen af borgerløn er i den forstand ikke et spørgsmål om, hvorvidt vi har råd, men om vi har fantasien og innovationskraften til at organisere det på bæredygtig vis.

Det skatte- og afgiftsfinansierede forslag er et konservativt bud på, hvordan borgerløn kan finansieres uden at ændre fundamentalt ved de økonomiske infrastrukturer. Her fungerer borgerløn på de givne finansielle vilkår – det er kendte knapper inden for skatte- og afgiftssystemet, der skrues på, for at få økonomien til at gå op. Og det kan, som det fremgår, godt lade sig gøre.

Spørgsmålet er imidlertid, om de eksisterende finansielle virkemidler og infrastrukturer er egnede i en fremtid, der står i bæredygtighedens snarere end vækstens tegn?

Nedenfor skitseres det ganske kort, hvordan rationalet – herunder det økonomiske rationale – for en alternativ finansiering af borgerløn kunne se ud.

Industrisamfundets økonomiske vækst-logik

I industrisamfundet, som den aktuelle samfundsindretning er organiseret til, er lønindkomst den absolut væsentligste drivkraft for den økonomiske infrastruktur: det er lønindkomsten, der sikrer forbruget, og forbruget, der sikrer det overskud, som kan omsættes til yderligere forbrug eller geninvesteres og skabe ny profit og nye arbejdspladser, som skaber nye indkomster og nyt forbrug. Lønindkomsten er det centrale omdrejningspunkt for det økonomiske kredsløb. Også fællesskassen – og dermed velfærdsstaten – finansieres for en stor del via den skat, der betales af lønindkomsten.

Den logik passede som fod i hose til et samfund, hvor vækst i produktivitet blot blev omsat til yderligere vækst i produktion. Ved at producere stadig mere, blev der sikret lønindkomster til alle, uanset at den stadig højere produktivitet betød, at behovet for arbejdskraft – alt andet lige – blev mindre. Med væksten som afgørende forudsætning kørte de økonomiske hjul velsmurte rundt til glæde for både den enkeltes og fællesskabets velstand.

Borgerløn har ikke megen mening i den logik: hvis man ikke bidrager til den vækst, der holder hjulene i gang, kan

du heller ikke forvente at få del i afkastet. At finansiere borgerløn inden for den industrielle løn-indkomstlogik er, som det fremgår af den beregnede model i dette kapitel, ikke umuligt – og borgerløn kan i den forstand etableres på de givne økonomiske præmisser. Men borgerløn er en fremmed fugl – og passer i sin essens bedre til en økonomisk infrastruktur, der har balance og bæredygtighed snarere end vækst som sin forudsætning.

Efterhånden som produktiviteten er steget mere end udbuddet af nye produktive jobs, er der opstået et marked for det, der for nylig er blevet døbt ”pseudoarbejde” – administrative serviceydelser i randen af produktionen, som ikke i egentlig forstand er nyttig eller bidrager til værdiskabelsen. Men med pseudoarbejdet er en masse mennesker sikret en lønindkomst og får dermed del i den velstand, der produceres i det højproduktive produktionsapparat og cirkuleres i den økonomi, hvor lønindkomst er en af hovedhjørnestenene. ”Beskæftigelsesindustriens aktiveringstilbud”, ”nyttejobs” og ”løntilskudsordninger”, der helt eksplicit ikke må bidrage med værdi, er andre eksempler på, hvad kravet om at koble indkomst til lønarbejde har udviklet sig til. Ingen synes at ville tage konsekvensen af, at koblingen mellem værdiskabelse og arbejdsindsats i lyset af den høje produktivitet ikke længere er så indlysende.

Hvis vi skal ud af vækstens hamsterhjul, må vi derfor udvikle en økonomisk infrastruktur, som er mere bæredygtig – en infrastruktur, hvor de producerede værdier ikke bare genbruges og re-cirkuleres, men også fordeles efter en anden logik end lønindkomsten. Det giver ingen mening at bede mennesker om at levere en arbejdskraft, der dybest set ikke er brug for, fordi den produktion af materiel velstand, som kloden kan holde til, leveres med så høj produktivitet, at det ikke kræver mange arbejdstimer at levere. Det giver meget mere mening at give dem fri til selv at definere et liv med mening både for dem selv og fællesskabet.

Samfundsdividendens økonomiske princip om bæredygtighed

Den værdi, der tildeles som løn til mennesker i pseudojobs, aktivering eller anden ”beskæftigelse”, forsvinder jo ikke, fordi de holder op med at varetage de unyttige funktioner. Den høje produktivitet betyder jo simpelt hen, at den værdi, der tidligere skulle produceres af 10, 20 eller måske 100 mennesker, i dag kan produceres af bare 1. Værdiskabelsen er dog den samme – og den kan derfor i princippet brødføde de samme 10, 20 eller 100 mennesker, som tidligere deltog i produktionen og fik løn.

Uanset at de ikke længere behøver røre en finger for, at værdiskabelsen finder sted.

Der ligger derfor en stor opgave i at udvikle en ”cirkulær økonomi”, der sikrer ikke bare genbrug og recirkulering af fysiske ressourcer, men også af økonomiens egen råvare: pengene. En cirkulation, der vel at mærke ikke er betinget af mere eller mindre nytteløs beskæftigelse, men som sikrer, at alle kan bidrage med egentlig værdi til fællesskabet, uanset om det passer ind i lønarbejdets logik eller ej, jf. drøftelserne i afsnittet om arbejde og værdiskabelse.

I den økonomiske logik er borgerløn ikke længere en system-fremmed fugl men en hovedhjørneste, der sikrer, at den producerede velstand cirkulerer snarere end, som nu, enten at blive forbrugt eller at hobe sig op hos stadig færre superrige.

Velstanden skal cirkulere for at have værdi for nogen. Ligesom det er afgørende for den klimamæssige bæredygtighed at ressourcer cirkulerer, er det afgørende for den økonomiske bæredygtighed, at pengene (købekraften) cirkulerer. Borgerløn sikrer, at pengene cirkulerer, uden at det er nødvendigt med nye arbejdspladser, som forudsætter øget klimabelastende produktion. Med borgerløn kan økonomien holdes i gang uden vækst og øget produktion – og det passer i den forstand som fod i hose til den cirkulære økonomi, hvor også ressourcer genbruges snarere end forbruges.

Med forbrug af immaterielle ydelser er det selvfølgelig en anden sag. Her kan ”forbruget” vokse alt, hvad det vil, uden at skade miljøet. Men også her kræver omsætningen, at der er den fornødne købekraft også hos dem, der ikke deltager i produktionen.

Hvis borgerløn skal finansieres efter denne nye logik, bliver det afgørende at koble borgernes indkomst i form af borgerløn op på værdiproduktionen- og cirkulationen snarere end mængden af lønarbejde. Indkomstkatten egner sig dårligt som finansieringsgrundlag i et samfund, hvor lønindkomst ikke længere kan tages for givet. Den er stadig mulig og der vil som diskuteret i kapitlet om arbejdsmarkedet med stor sandsynlighed stadig være arbejdspladser – men de vil ikke længere være bærende ”for at holde samfundet i gang”.

Det giver derfor god mening at flytte den finansielle byrde fra indkomstkatten til en samfundsdividende, hvis bor-

gerlønnen skal være økonomisk og miljømæssigt bæredygtig.

Hvem fortjener den velstand vi har arvet fra tidligere generationer?

I industrisamfundets logik er fortjenstfuldhed en vigtig parameter for fordelingen af indkomst. Det skal kunne betale sig at arbejde, og den der yder, skal have løn som fortjent. Men giver det mening, at den, der udfører 100 mands arbejde ved at trykke på en knap, har produceret hele den værdi, der kommer ud af det? Vil det ikke være mere korrekt at sige, at han bidrager med at trykke på knappen – men at værdien for 99% vedkommende produceres af den maskinkraft, som knappen sætter i gang?

Den høje produktivitet har vi – sammen med klimakrisen – arvet fra tidligere generationer. Vi står alle på skuldrene af de opfindelser, den forskning og de kulturelle institutioner, som tidligere generationer har udviklet til glæde og gavn for os alle. Ingen skaber noget helt uafhængigt af fællesskabet og den nedarvede rigdom. Vores høje produktivitet er på godt og ondt en del af vores fælles arv. Hvis vi sammen skal kunne betale den gæld, som vi har arvet i kraft af klimakrisen, må vi også dele den velstand, som vi har arvet i kraft af den høje produktivitet. Og det betyder løn uden arbejde – borgerløn med andre ord.

Midlerne til udbetaling af samfundsdividenden kan komme fra såvel afkast fra en fond (a la ATP) som fra løbende indtægter til staten baseret på samfundsværdier tilhørende eller skabt af fællesskabet (som i Alaska hvor samtlige borgere en gang årligt får et beløb stammende fra statens indtægter på olie). Andre eksempler på fælles samfundsværdier er jord, vand (hav, søer, grundvand) plus alt der kan udvindes af undergrunden mv. Derudover kan man forestille sig at der kommer midler fra vores kollektive arv: Den viden og ekspertise vores forfædre har opbygget over århundreder, såvel som den høje produktivitet, som de seneste generationer har skabt. En lidt mere luftig størrelse, men forståelig når det for eksempel kommer til forskning på universiteterne indenfor teknologi- og medicin, som store private virksomheder nyder godt af – i dag høstes en stor del af frugten af de offentlige investeringer af private interessenter, og man kunne med god ret forlange en større del af afkastet retur til det fællesskab, som har gjort værdiskabelsen mulig.

Så grundtanken bag ideen er, at en meget væsentlig kilde til nutidens rigdom er den kollektivt opbyggede høje produktivitet, viden skabt i fællesskab, naturens ressourcer og

udnyttelse af jorden – en kollektiv arv, hvis afkast i dag kun tilfalder et meget lille mindretal.

Løbende finansieringskilder kunne således f.eks. være:

- Jordskat
- Renteskat
- Formueskat
- Transaktionsskat inkl. Tobinskat
- CO2-skat
- Miljøskat
- Omsætningskat
- ...

At beskatte værdiudvekslingerne (transaktioner af enhver art) – hvad enten det er fysiske produkter eller immaterielle ydelser vil afgørende flytte hovedindtægten for vore fælleskase fra indkomst til velstand. Og så er vi også på skatteområdet fri for at ”skabe arbejdspladser” for at opretholde finansieringsgrundlaget. Og ingen kan se sig selv som den, der yder, mens de andre nyder – for du beskattes jo først, når du nyder.

Så den umiddelbare konklusion er, at en samfundsdividende model på de fleste parametre er en mere passende og formålstjenlig model for etablering af en finansiel infrastruktur, der kan understøtte borgerløn.

Men - i en verden, hvor de fleste mennesker har det fint med nyheder, men ikke bryder sig om forandringer - vil samfundsdividende modellen nok opfattes betydeligt mere radikal end den mere konservative borgerlønsmodel, der - hvis man ønsker det – kan ses som en tilføjelse til den danske velfærdsmodels overførselsindkomstpøolitik. Indførelse af samfundsdividende vil være et reelt paradigmeskift.

En model kunne derfor være, at man kombinerer de to modeller. Starter op på et beskedent niveau, hvor en række eksisterende skattefinansierede overførselsindkomster konverteres til borgerløn og over tid suppleres og helt afløses af en samfundsdividende, altså at man går fra den primært indkomstskattefinansierede model til samfundsdividendemodellen hen over tid. Måske vil det kunne lade sig gøre parallelt med indførelsen af borgerløn.

Hvem har ret til Borgerløn?

Statsborgere

Det er indiskutabelt, at mennesker, der er statsborgere og har ophold i Danmark har ret til borgerløn.

Ligeledes har statsborgere, der har tidsbegrænset ophold i udlandet, f.eks. i forbindelse med uddannelse, lønarbejde eller andre engagementer, ret til borgerløn.

Statsborgere, der flytter fra Danmark, fortaber deres ret til borgerløn. Det skal defineres, hvornår et udlandsophold overgår fra at være midlertidigt med ret til borgerløn til at være så langvarigt, at retten til borgerløn bortfalder. 1 års ophold kunne fx være en grænse.

Ikke-statsborgere med permanent ophold

Er man ikke statsborger, men har permanent ophold, (hvilket forudsætter at man har været i Danmark i 4 eller 8 år og har søgt og fået permanent ophold) foreslås det, at man er omfattet på samme måde som statsborgere. Dog falder borgerlønnen selvfølgelig straks bort ved fraflytning ud over ferieperioder – 6 uger om året.

Reglerne for permanent ophold ses her: www.nyidankmark.dk/da/Du-vil-ansøge/Permanent-ophold

Gæster

Ikke-statsborgere uden permanent opholdstilladelse må betragtes som gæster i landet og har derfor ikke ret til borgerløn. Man kan overveje at udarbejde særlige skatteregler for denne gruppe – som det praktiseres aktuelt for f.eks. forskere og højtuddannede vidensarbejdere.

Dilemmaer

Borgerløn er ikke umiddelbart omfattet af EØS forordning 883/04 om koordinering af sociale sikringsordninger, jf. artikel, 3, stk. 1¹. Arbejdstager, som er EU borger har dog i princippet samme rettigheder som danske statsborgere, hvis de er kommet for at få et arbejde. Retten til at få sociale ydelser, for eksempel optjeningskrav, skal være ens for EU-borgere, som defineres som arbejdstagere og danske borger. For eksempel er kravet for at få kontanthjælp p.t. at man har haft bopæl i Danmark i syv år inden for de seneste 8 år. Dette vil skulle afklares nærmere.

I dag kan folkepensionister bosætte sig i udlandet og fortsat oppebære folkepension. Med indførelse af borgerløn er der ikke længere noget, der hedder folkepension. Nuværende folkepensionister må derfor i fremtiden være omfattet af samme regler som yngre personer. Ønskes en ordning, hvor man i en bestemt alder kan tage borgerlønnen med ud af landet, skal det besluttes!

Flygtninge, der har fået opholdstilladelse i Danmark efter § 7 eller § 8 i udlændingeloven, har ret til sociale ydelser i Danmark uafhængigt af opholdstiden i DK. Deres status i forhold til borgerløn skal afklares, da borgerløn ikke er at betragte som en social ydelse, men som en universel ydelse til alle uanset trang. De særlige skatteregler for gæster kunne evt. udvides med en sociallovgivning beregnet for flygtninge og andre tilflyttere uden permanent opholdstilladelse.

Kontant udbetaling eller negativ indkomstskat?

Udbetalingen.

Grundliggende er der to måder at udbetale borgerløn på: 1) som en kontant ydelse i penge eller 2) gennem et negativt indkomstkattesystem. Valget af metode er udgiftsneutral, og udbetalingsformen kan da også umiddelbart bare ses som valg af en administrativ metode, og således mindre betydningsfuld for en Borgerlønsmodel. Men i forhold til visionen bag introduktion af borgerløn kan der i valget gemme sig ideologiske forskelle.

Kontant ydelse:

Borgerlønnen udbetales i kontanter f.eks. en gang månedligt ved overførsel af beløbet til borgerens bankkonto. Eksempler hvis borgerlønnen er kr. 8.500 og skatten 50 %:

- Indkomst 0, borgerløn = 8.500, som udbetales.
- Indkomst 5.000, skat $5.000 \times 0,5 = 2.500$.
Indtægt = $2.500\text{kr} + 8.500$
Samlet indkomst efter skat = 11.000
- Indkomst 25.000, skat $25.000 \times 0,5 = 12.500$. Indtægt $12.500 + 8.500$ Samlet indkomst efter skat = 21.000

Negativ indkomstskat:

Borgerlønnen udbetales indirekte gennem en skatteskala, der også indeholder et negativt interval. Det betyder, at personer, hvis indkomst er nul, får udbetalt et beløb svarende til den aftalte borgerløn. Personer, der får beregnet en mindre skat end den aftalte borgerløn, vil i stedet for at betale skat få udbetalt forskellen som supplement til indkomsten. Får man beregnet en skat, der ligger over det aftalte borgerlønsniveau betales forskellen som indkomstskat.

Eksempler hvis borgerlønnen er kr. 8.500 og skatten 50 %:

- Indkomst 0, skat -8.500, som udbetales
- Indkomst 5.000, skat $5.000 \times 0,5 - 8.500 = - 6.000$ som udbetales. Samlet indkomst efter skat $5.000+6.000 = 11.000$
- Indkomst 25.000, skat $25.000 \times 0,5 - 8.500 = 4.000$ som betales. Samlet indkomst $25.000-4.000 = 21.000$

Begge modeller betyder, at det stadig kan betale sig at arbejde. Der er ingen fattigdomsfælde.

En af fortalene for negativ indkomstskat var økonomen Milton Friedman, der så den som et middel til at fjerne, hvad han kaldte velfærdsstatens enorme bureaukrati. Det eneste staten ved indførsel af negativ indkomstskat behøver for at fastlægge din trækprocent – positiv eller negativ – er din indkomst.

Problemet med den negative indkomstskat er imidlertid, at den i høj grad tydeliggør, hvem der modtager ydelser, og hvem der ikke gør. Eller sagt på en anden måde: hvem klarer sig selv, og hvem gør ikke. Hvem er ydere, og hvem er ”bare nydere”. Dette understreges af, at borgerlønnen nemt opleves som 100 % finansieret af indkomstskat. Derudover vil negativ indkomstskat betyde, at borgeren kan opleve en forsinkelse i udbetaling af sin borgerløn, hvilket aldrig vil ske ved en kontant udbetaling. F.eks. vil en selvstændig, der bliver uarbejdsdygtig i en periode, eller prekært ansatte ikke kunne få udbetalt borgerløn før myndighederne er orienteret om de ændrede forhold, og har haft tid til at iværksætte en udbetaling. Således vil en borgerløn baseret på et negativt indkomstkattesystem ikke være et effektivt middel i forbindelse med arbejdsløshed.

Således forekommer den kontante ydelse, der gives til alle uanset indkomst at være den model, der vil være mest i overensstemmelse med Alternativets vision for borgerløn, og derfor den partiet bør basere sin borgerlønsmodel på.

Kapitel 5

Forsøg & borgerløn

Debatoplæg

Resume

Det er ikke muligt at gennemføre egentlige borgerlønsforsøg – dertil er virkeligheden alt for kompleks. Men der kan selvfølgelig opstilles forsøg, der afdækker nogle af de forventede effekter, ligesom forsøg måske vil kunne hjælpe os med at finde frem til en god måde at implementere og administrere borgerløn.

De effekter, der kan og allerede er afdækket i forsøg, er primært dem der knytter sig til effektivitets-ideologien, og alle forsøgene viser, at ubetingede ydelser har en positiv effekt. Modtagerne får et bedre liv, og arbejder gerne.

Alternativets ideologiske udgangspunkt for at indføre borgerløn er baseret på anstændigheds- og utopiargumenter, og er således en politisk vision, der går forud for eventuelle forsøg. Værdighed, frihed og inklusion er værdier, der ikke behøver yderligere begrundelse. Borgerlønnen er et spørgsmål om at opretholde fundamentet for det anstændige og civiliserede samfund, vi har arvet fra tidligere generationer. Den er et naturligt og nødvendigt element i udviklingen af den danske velfærdsmodel,

I stedet for at gennemføre forsøg inden borgerløn vedtages som realpolitisk målsætning for Å's politikudvikling, anbefales det, at implementeringen foregår gradvist evt. suppleret med begrænsede forsøg med mulige måder at administrere og organisere den økonomiske infrastruktur. Så målet hele tiden holdes for øje, og hvor fleksibiliteten i forhold til gældende økonomiske vilkår bevares. På den måde kan en økonomisk bæredygtig model løbende udvikles, tilrettes og tilpasses.

Indledning

Formålet med dette kapitel er at a) kort gennemgå udvalgte historiske og aktuelle forsøg, b) vurdere hvilke forventede direkte og afledte effekter af borgerløn, der lader sig måle i forsøg, c) redegøre for begrænsninger ved forsøg og endelig og ikke mindst at d) vurdere om forsøg er relevante i forhold til Alternativets ideologiske udgangspunkt for indførelse af borgerløn.

Forsøg

Tidligere forsøg

The Mincome Experiment, Canada

Mange af de tidlige forsøg er dårligt dokumenteret, hvorfor det er svært at sige noget om effekten.

En væsentlig undtagelse er The Mincome experiment, der foregik i byen Dauphin i Manitoba i Canada i perioden 1974-79,

Formål:

At afskaffe fattigdom

Målgruppe:

Alle voksne i arbejde, der tjente et beløb, der var mindre end den på det tidspunkt definerede fattigdomsgrænse.

Evaluerings:

Da forsøget blev lukket ned blev der ikke udarbejdet en rapport.

Kontrolgruppe:

Nej

Type ydelse:

Mincome checken blev givet til alle voksne i arbejde, Beløbet var for en enlig \$3,386 og en familie på 2 \$4,907 svarende i nutids \$ ca. \$17,000 og \$21,000 pr.år. I dette beløb blev modregnet 50 cents for hver \$ tjent ved arbejde. Altså en slags kontanthjælp med modregning.

Resultat

I 2005 fik en forsker ved Manitoba University fat i alt baggrundsmateriale, og satte sig for at forsøge at lave en konklusion. Resultatet var følgende:

- I 5 år var der ingen fattige i byen
- Lysten til at arbejde blev ikke reduceret. Flere kunne tage og tog deltidsarbejde.
- Hospitalsindlæggelser i forbindelse med ulykker, skader og mentale problemer faldt i gruppen, der modtog Mincome check.

Indien, 2012-2013

Formål:

Undersøge hvilken betydning ubetinget borgerløn har i et fattigt område for familie og fællesskaber.

Målgruppe:

6000 beboere i en almindelig landsby/stammelandt.

Varighed:

18 måneder

Type ydelse

Ydelsen sikrer basale behov. En slags kontanthjælp uden modregning.

Resultater:

Meget positive resultater i forhold til forbedring af huse og sanitetsforhold, helbred og ernæring, bedre forhold for handicappede, mere tid til skole, øget produktion og mere virksomhedsopstart, bedre likviditet til gældsramte.

Kontrolgruppe

Ja

Andre forhold:

Indien vil støtte et nyt UBI forsøg

Dag-Til-Dag Projektet, Danmark - 2014-2016

Er støttet med 23 millioner kr. af beskæftigelsesministeriet til en række danske kommuner

Formål:

Projekt Dag-til-Dag er udført i 14 danske kommuner herunder Kalundborg, Århus, Ballerup og Sønderborg og skal rykke kontanthjælpsmodtagere tættere på arbejdsmarkedet med udgangspunkt i at tage småjobs.

Målgruppe:

900 Kontanthjælpsmodtagere som er vurderet uegnede til et normalt job.

Evaluerings:

Der er ikke en tilgængelig tilbundsående undersøgelse af Dag-til-Dag projektet. Hvis der eksisterer evalueringer, så er evalueringerne sandsynligvis interne evalueringer udarbejdet i de respektive kommunale beskæftigelsesforvaltninger.

Kontrolgruppe:

Nej, der er ikke nogen kontrolgruppe - og heller ikke en tilgængelig overordnet evaluering.

Type ydelse:

Almindelig kontanthjælp med en vis tilbagebetaling ved lønindkomst – man kan beholde 70% af evt. lønindkomst.

Resultat:

Avisen.dk har forespurgt Kalundborg, Århus, Ballerup og Sønderborg om resultater og de fire kommuner har i alt 487 deltagere med i forsøget og har tilsammen oplevet, at 8 procent af deltagerne er gået fra at være aktivitetsparate til at blive selvforsørgende i løbet af halvandet år, hvilket ifølge professor Bent Greve er et godt resultat.

Forsøg der lige nu er i gang

Finland, 2017

Formål:

Det finske forsøg tester specifikt, om modtagere af borgerløn ønsker at tage småjobs - og har et generelt fokus på om flere kontanthjælpsmodtagere vil og kan tage arbejde, hvis de får borgerløn

Målgruppe:

2000 langtidsledige mellem 15-65 år

Varighed:

2 år

Evaluerings:

Der er ingen myndighedskontakt til deltagerne under forsøget og resultat vurderes ud fra økonomiske registerdata.

Kontrolgruppe:

Ja

Type ydelse:

Ydelsen svarer til en kontanthjælp (og ikke mindre end de i forvejen modtog) og kører fuldt ud i 2 år, uanset, hvad der sker for den enkelte. Ingen modregning.

Andre forhold:

Det er i foråret 2018 besluttet, at forsøget i modsætning til oprindelig plan stopper ultimo 2018. Der forventes dog en rapport om opnåede resultater.

Canada – Ontario 2017.

Formål:

Undersøge om man kan begrænse fattigdom, sundheds og psykiatri-omkostninger ved at give stærkt udsatte borgere en fast ubetinget ydelse.

Målgruppe:

4000 fattige og folk i korterevarende lavtlønsarbejde (prekariat)

Varighed:

3 år.

Evaluering:

Deltagerne monitoreres løbende for at vurdere om helbred, uddannelse, boligforhold og arbejdsmarkedsdeltagelse ændres, når man modtager en ubetinget ydelse.

Kontrolgruppe:

Ja.

Type ydelse:

Der er tale om en højere ydelse, end hvad de implicerede ville modtage efter gældende regler. Altså en slags kontanthjælp uden modregning. Årligt 79.623 kr. til enkeltpersoner, 112.622 kr. til et par.

Holland, 2017 Utrecht

Formål:

Man vil gerne omstille arbejdsmarkedsrettede velfærdsydelserne i Holland, da deres jobcenter system er for dyrt og ikke hjælper modtagerne godt nok. Forsøget skulle vise om folk finde småjobs, bruger længere tid på at finde fuldtidsjob, bruger tiden til uddannelse eller ikke foretager sig noget.

Målgruppe:

Sammenlagt var det planlagt at 250 personer skulle modtage en ubetinget ydelse.

Varighed:

Utrecht – 20 måneder

Kontrolgrupper

Ja

Evaluering:

Forsøget er blevet afblæst

Kontrolgruppe:

Ja

Type ydelse:

- 1) Ubetinget 960 Euro
- 2) Ubetinget 960 Euro plus ekstra 150 Euro udbetalt sidst på måneden, hvis man deltager i frivilligt arbejde.
- 3) Ubetinget 960 Euro plus ekstra 150 Euro udbetalt først på måneden.
- 4) Almindelig kontanthjælpsydelse, ubetinget

Andre forhold:

I Holland er der 45 kommuner, som ønsker at gennemføre 'Social Assistance' forsøg. Derudover har der været en meget stor interesse blandt borgere for at få gennemført forsøg med ubetinget ydelse til +55 årige på vej mod pension. Dette er dog også blevet afvist af regeringen. I Amsterdam ønsker man at gennemføre en ubetinget ydelse, men det er stadig under forhandling. Der er dog givet penge til at mindre projekt med ubetinget borgerløn i en mindre kommune.

Oakland, California (2016-2017).

Formål:

Det skal undersøges om en ubetinget ydelse kan påvirke frygten for automatisering og deraf følgende massearbejdsløshed. Der er tale om et kvalitativt studie.

Målgruppe:

Fattige og lavindkomstgrupper (under median-indkomsten i lokalområdet) – både i arbejde og uden arbejde. I alt 100 familier.

Random sample, 21-40 år

Varighed:

6-12 måneder

Evaluering:

Man har ikke foretaget en evaluering, men der startes et større og mere ambitiøst forsøg med evaluering og kontrolgrupper

Kontrolgruppe:

Nej

Type ydelse

1000-2000 \$ pr måned (så familien har hvad der svarer til en minimumsindkomst). Altså ubetinget kontanthjælp uden modregning.

Andre forhold

Området er udvalgt på grund af stor økonomisk/social diversitet og ulighed – og fordi man mener det er et godt eksempel på udfordringer i andre stater. Forsøget forestås af Ycombinator, og der er tale om et pilot/feasibility/forberedelsesforsøg.

2 Ikke-definerede stater i USA

Formål:

Beskrive modtagere af ubetinget ydelse som følger: a) forbrug af tid på forskellige aktiviteter, b) mentale og fysiske helbred, oplevelse af livskvalitet, økonomi, risikovillighed og beslutsomhed, samt politiske og sociale adfærd. Et sekundært perspektiv er hvilke forandringer der sker i forhold til familie, venner og engagement i lokale aktiviteter.

Målgruppe:

Forskellige indkomstgrupper i alt 3000 personer, tilfældigt udvalgt, målgruppens alder er 21-40 år

Varighed:

Forsøgets varighed er 3-5 år i perioden 2018 til 2022

Evaluering:

Der eksisterer ikke en offentlig tilgængelig forklaring på, hvordan man specifikt ønsker at evaluere forsøget, udover at sammenligner 2 forskellige grupper, hvor den ene gruppe modtager 1000 USD og den anden modtager 50 USD

Kontrolgruppe

Ja

Type ydelse

Gruppe 1: 1000 USD, Gruppe 2: 50 USD.

Andre forhold

Blanding af kvantitativ og kvalitativ undersøgelse: Der er lagt op til kontakt med deltagerne under forsøget (det er dog frivilligt om deltagerne ønsker at deltage i interviews mv.) Forsøget forestås af Ycombinator,

Kenya 2017-2029

Formål:

Man ønsker at undersøge om indkomstniveau, levestandard, brug af tid på arbejde, uddannelse, fritid, involvering i frivilligt arbejde ændres, når deltagerne får en ubetinget ydelse. Desuden vi man undersøge om folk bliver mere

risikovillige og starter virksomheder op, og om kvinderne tager mere initiativ.

Målgruppe:

120 landsbysamfund, deltagerantal: 16.000 personer

Varighed:

Op til 12 år

Evaluering:

Ifølge BIEN åbner studiet op for at analysere på hele landsbyer og ikke kun på individ-niveau.

Kontrolgruppe:

Ja, 100 landsbyer er kontrolgrupper (uden ydelse).

Type ydelse:

Gruppe 1: 80 landsbyer får 23 USD pr. måned i 2 år
Gruppe 2: 40 landsbyer får 23 USD pr. måned i 12 år
Gruppe 3: Ukendt antal landsbyer modtager engangsbeløb 276 USD (2 års UBI).

Relevante links:

Generelt

<http://basicincome.org/news/2017/05/basic-income-experiments-and-those-so-called-early-2017-updates/>

Canada

<http://basicincome.org/topic/ontario/>
http://www.huffingtonpost.ca/2014/12/23/mincome-in-dauphin-manitoba_n_6335682.html

Finland

<http://www.kela.fi/web/en/basic-income-experiment-2017-2018>

India:

https://www.guystanding.com/files/documents/Basic_Income_Pilots_in_India_note_for_inaugural.pdf

Kenya:

<http://basicincome.org/news/2017/11/uskenya-givedirectly-officially-launches-ubi-experiment/>

US: Oakland, California

https://www.youtube.com/watch?v=SFFkFRUv_1k

Danmark:

https://www.avisen.dk/kommuner-har-succes-med-at-faa-langtidsledige-i-arbe_401980.aspx

[https://www.dr.dk/nyheder/regionale/syd/muligt-tjene-
penge-som-kontanthjaelpsmodtager](https://www.dr.dk/nyheder/regionale/syd/muligt-tjene-penge-som-kontanthjaelpsmodtager)

[https://www.ugebreveta4.dk/mikrolaan-til-arbejdsloese-
vinder-indpas-i-kommunerne_19725.aspx](https://www.ugebreveta4.dk/mikrolaan-til-arbejdsloese-vinder-indpas-i-kommunerne_19725.aspx)

Forhold der begrænser værdien af forsøg

Der er historisk gennemført mange såkaldte borgerlønsforsøg, og den øgede interesse for emnet har medført, at der lige nu og her er mange forsøg i gang over hele verden. Reelt er der dog ikke tale om egentlige borgerlønsforsøg, da ingen af de meget begrænsede forsøg gør os i stand til at drage endelige konklusioner om hverken den økonomiske bæredygtighed eller andre effekter af en livslang borgerløn finansieret af det fællesskab, som har adgang til ydelsen. Forsøgsresultaterne er med andre ord åbne for fortolkning, og de konklusioner, der kan drages om et full-scale projekt, er meget begrænsede.

Endelig er det meget svært at overføre resultaterne af forsøg fra et land til et andet, da udgangspunkterne ofte er meget forskellige. Udgangspunktet for introduktion af borgerløn i et velfærdssamfund som det danske er et helt andet end i lande uden sociale sikkerhedsnet og ydelser. Det er heller ikke alle forsøg, der er lige ”videnskabelige” – flere er foretaget uden etablering af en kontrolgruppe, hvilket også gør forsøgsresultaterne meget åbne for fortolkning.

Følgende forhold begrænser de konklusioner, der kan drages af forsøg:

1) Forsøgenes varighed

Deltagernes adfærd må forventes at være påvirket af at livsvilkåret ikke er permanent, men kun gælder i en begrænset og overskuelig periode, f.eks. 3 år. Hertil kommer at sociale normer ikke kun udvikles hos den enkelte, men i et samlet fællesskab – og også tager længere tid end der er afsat til forsøget. Det kan ikke forventes at sociale normer ændrer sig på kort sigt i et samfund, hvor kun en lille begrænset del af befolkningen deltager i forsøget

2) Frivillighed

Deltagelse i forsøget må i sagens natur være frivilligt. Resultaterne vil derfor ikke være repræsentative for hele befolkningen, da det må forventes at de der forventer at få noget positivt ud af et borgerlønsforsøg bliver overrepræsenterede.

3) Antal deltagere

Selv det bedst designede forsøg vil ikke kunne måle effekten på arbejdsmarkedet, som er helt essentielt i diskussionen om borgerløn contra betingede sociale ydelser. Deltagerne i forsøget vil kun udgøre en meget lille del af individerne på arbejdsmarkedet. Og de skal dagligt færdes blandt personer, der ikke er med i forsøget, hvilket fra begge sider kan afstedkomme reaktioner, der ikke vil komme i en full-scale implementering.

4) Finansiering

Finansieringsmodeller for borgerløn kan ikke/meget vanskeligt testes i et forsøg. Den økonomiske bæredygtighed kan ikke afgøres i begrænsede forsøgszoner, frisat fra den generelle økonomiske dynamik i samfundet og verdensøkonomien.

Hvilke forventede effekter af indførelse af borgerløn kan afdækkes i et forsøg?

Under skyldig hensyntagen til forbeholdene i foregående afsnit vil forsøg kunne afdække, om en ubetinget ydelse medfører at personer, der tidligere var på overførselsindkomster, der ikke har været betinget af manglende arbejdsevne, påtager sig småjobs, kommer nemmere i arbejde, starter iværksætteri eller foretrækker at undgå lønarbejde. Måske også om borgerlønnen har indflydelse på forsøgspersonernes helbred. Eller sagt på en anden måde: Effekter der er ligger til grund for effektivitets-ideologien

Det er tydeligt, at mange af de forsøg, der gennem årene er gennemført, er blevet skrinlagt pga. uklare beskrivelser af formålet med forsøgene og efterfølgende mangelfulde analyser og follow-up.

Hvis forsøg alligevel ønskes gennemført, er det afgørende at følgende er afklaret/besluttet, inden forsøget startes:

1. Hvilke effekter/faktorer ønskes testet?
2. Kan disse effekter/faktorer måles på validt grundlag?
3. Hvilke begrænsninger følger af at forsøget kun omfatter en begrænset gruppe/et lille geografisk område, en begrænset periode mv.
4. Kan en relevant kontrolgruppe etableres – et krav, hvis effekten skal måles på et validt grundlag.
5. Hvilken analyse skal foretages når forsøget er afsluttet, og hvilke konsekvenser følger af resultatet? Justeringer, nye forsøg, osv.

Indførelse af borgerløn er en omfattende og kompliceret øvelse, som desværre ikke kan testes på kvalificeret vis, inden den introduceres. Men det betyder jo ikke, at implementeringen af en borgerlønsmodel behøver at foregå ukontrolleret, efter at det er besluttet at udvikle en bæredygtig model. Etableringen af en økonomisk bæredygtig borgerløn er kompleks på grund af direkte, indirekte og afledte effekter som ingen økonomisk model kan forudse. Derfor er det vigtigt at implementeringen foregår gradvist, og på en måde, hvor målet hele tiden holdes for øje, og hvor fleksibiliteten i forhold til skiftende økonomiske vilkår bevares. På den måde kan en økonomisk bæredygtig model løbende udvikles, tilrettes og tilpasses.

Bilag

Giv din egen utopi luft under vingerne!

Der skal være plads til individuelle tolkninger af det gode liv. – Så du skal være velkommen til at bidrage med din egen, personlige utopi indenfor en A4 side, hvad enten du foretrækker at være anonym eller ej!

På de efterfølgende sider kan du se et par smagsprøver fra arbejdsgruppens medlemmer. Du kan give din egen utopi luft under vingerne på den sidste side - Hvis jeg fik borgerløn. Send gerne dit bud til borgerlon@gmail.com, så andre kan blive inspirerede!

Finn Gemynthe: **HVIS JEG FIK BORGERLØN,**

og jeg var 18 år, og borgerløn allerede var indført i 1970 som kronen på de gode tiders velfærdsværk i 60'erne; ja så ville jeg glæde mig over denne betryggende "SU" og betragte den som en art løn for mit slid med studierne. Jeg ville være taknemmelig over, at pengene ikke skulle betales tilbage med renter og renters rente, og se frem til en lys og gældsfrå fremtid, når jeg engang var færdiguddannet. Jeg ville føle, at jeg blev budt velkommen i samfundet.

Sandsynligvis ville jeg spæde lidt til med et studenterjob og lægge penge til side, og når jeg fik mig et rigtigt job, ville det næppe vare længe, inden jeg fik råd til en god bolig, hvad enten en lejlighed eller et hus med dejlig have. Det ville ikke blive et hårdt pres at etablere sig og stifte familie og få børn. – Dette i grell modsætning til nu, hvor de unge enten må knokle med både studier og job, eller tage SU-lån i lange baner. Og så kommer det store spørgsmål: Vil der være job til dem indenfor deres fag – eller må de nøjes med et uønsket job, eller arbejdsløshed, aktivering, mindreværdighed, pengenød og måske endda en dyb gæld, der lukker dem inde i en slags fattigdomsfælde? Belønningen for at have slidt og slæbt med studierne i årevis...

og jeg var 30 år, ville jeg være taknemmelig over fortsat at kunne føle mig velkommen i samfundet, på trods af at jeg endnu ikke havde fået fast lønarbejde. – Men lad mig lige spole ud af utopien: Da jeg begyndte bibliotekaruddannelsen i 1973, var der udsigt til masser af ledige job, men i 1977 var situationen en ganske anden. Måtte nøjes med at være på "længst-ledig-listen", der af og til kastede et vikariat af sig, heraf ½ år på fuld tid på Lyngby Stadsbibliotek. Biblioteker er skatkamre af spændende info, og arbejdsmiljøet er i reglen rart og kollegerne søde og venlige, men der er også masser af lånere og spørgsmål, og man skal opretholde en utrolig årvågenhed og akkuratesse – ikke just mine stærke sider, gik det op for mig. Jeg har altid været en søvrig drømmer med hovedet fuldt af distraherende tanker, så jeg kom til at begå adskillige bommerter under min bibliotekarkarriere. Ikke mindst om eftermiddagen, hvor jeg i den grad trængte til en lur. Arbejdsdagene var frygteligt lange og udmattende, det gik langt lettere med halvtidsjob, men dem var der nu også rift om.

Efterhånden havde jeg nærmest dårlig samvittighed over at tage plads op for en anden og langt bedre bibliotekar. Og det gik op for mig, at jeg trækkes med en rigtig dårlig

arbejdsevne: Jeg er langsom, upræcis, glemsom, forvirret, åndsfraværende, distraet, tit træt og uenergisk, lettere autistisk og uden det store sociale overskud. Andre strutter af energi og har alle fordele på arbejdsmarkedet. Men for mig var arbejdsløshedsperioderne lykken! Ren borgerløn i de gode tider, inden man kastedes ud i aktivering og deslige. Endelig kunne jeg sysle med alle de idéer, der boblede i mit hoved, og det er i det lange løb blevet til adskillige bøger og opfindelser. En af dem, det dobbelte affaldsstativ til kildesortering af husholdningsaffald, lod sig endda producere og sælge, og i en gylden periode levede jeg af iværksætterstøtte + de svingende og tit beskedne indtægter fra stativsalget og bogudgivelserne. Og da iværksætterstøtten slap op, havde jeg fået mig en søn og fik et dejligt år på barselsorlov og skriverier, mens hans seje moder foretrak at tage tønnen på jobbet. – Til sidst kunne jeg ikke længere undgå aktiveringsskæbnen, som dog ikke blev så slem endda takket være forstående sagsbehandlere og nogenlunde meningsfulde aktiveringsjob. Men altså, for mig ville det have været lykken med borgerløn! Netop da jeg var aller mest selvaktiverende, måtte jeg lægge hovedparten af min mangelfulde energi i alt muligt andet, end hvad jeg mest brændte for. Og hvem ved, om ikke et af mine projekter eller skriverier havde rakt til at gøre mig selvforsørgende i løbet af ca. 12 år i aktivering og arbejdsprøvning?

og jeg er nu 66 år, så skulle det glæde mig, at også vi folkepensionister regnes for fuldgyldige medlemmer af samfundet – og ikke kan lastes for at være mere på overførselsindkomst end alle andre.

Annette Hjort Knudsen

HVIS JEG FIK BORGERLØN, ville jeg

... fryde mig over igen at kunne ranke ryggen ude i verden og med stolthed erklære, at i Danmark har vi ingen fattige mennesker. Vi er et højt civiliseret og kultiveret fællesskab med et velfungerende og inkluderende demokrati. Det kunne jeg prale af i mine unge dage, når jeg tog rygsækken på nakken og drog ud i verdens mangfoldighed – meget af det herligt og inspirerende, men jeg mødte jo også grumme eksempler på fattigdom og magtesløshed, som jeg dengang lovede mig selv aldrig måtte blive virkelighed i det fællesskab, jeg havde medindflydelse på og -ansvar for.

Min utopi har derfor flere faser. I den første fase er det Danmark, der er lykkedes med at sikre alle nogle anstændige materielle livsvilkår UDEN at gå på kompromis med den personlige selvbestemmelsesret, som er grundlæggende i frie, demokratiske samfund. Omtrent samtidigt sker der en lignende udvikling i andre lande. Den gensidige internationale inspiration har udviklet lokale borgerløns modeller rigtig mange steder på kloden, og i de efterfølgende faser griber ideen om sig, med stadigt flere lokalt forankrede borgerløns-fællesskaber over hele kloden. Til sidst må det betragtes som den globale norm.

I min utopi ser jeg iderige mennesker, som udvikler dimser, kunst og kultur til gensidig berigelse og fornøjelse. Mange initiativer går hurtigt i sig selv og bliver aldrig til noget – ud over den læring, der giver næring til det næste forsøg, som måske går bedre. Det er under alle omstændigheder engagement, begejstring, livslyst og iderigdom, der bærer de mange processer.

Jeg ser glade, trygge og stressfri børn med masser af daglig voksenkontakt. Til deres forældre, selvfølgelig, men også til bedsteforældre, onkler, tanter og gode venner af familien. Børn, der erfarer livets mangfoldighed og kærlighedens al-lestedsnærvær på første hånd. Trygge, glade, udfordrede og velstimulerede børn, der er helt fri for stress.

Min utopi er befolket med børn og voksne, som lever meningsfulde, rige og meget forskellige liv alt efter temperament, alder, evner og interesser. Mennesker med overskud til at finde på og fejle, til at lytte og lære – både hjemme og ude i verden.

Min personlige utopi er lykkelig alene ved tanken om at

leve blandt glade, iderige mennesker fuld af selvværd og livslyst, som alle er sikret mod armod og nød. Men det vil selvfølgelig også sætte mig selv fri til at bidrage. Måske ved simpelthen at fylde min plads i generationerne og deltage i berigende samvær med familie, naboer og venner – store som små. Jeg ville ”nørde” med nogle af de spørgsmål, som optog mig i studietiden. Jeg ville læse en masse og opsøge viden og tanker hos andre. Jeg ville blive et oplyst og reflekteret menneske, der kunne bidrage kvalificeret til avisernes debatspor og vores fælles forståelse af tidens udfordringer og løsninger.

Den fornyede iderigdom vil give mange muligheder for at påtage sig et forpligtende lønarbejde. Og det er der mange, der gør, for det er jo stadig rart med flere penge. Men det er en frivillig sag, og lønarbejdet opleves som en del af det gode liv. I min utopi arbejder vi for at leve, vi lever ikke for at arbejde - og samfundet har ikke behov for ”at skabe arbejdspladser”, der ikke er nødvendige, blot fordi det ikke kan tolereres, at nogen ikke ”går på arbejde”.

Men der er masser af aktivitet i min utopi, som er præget af dynamik, livslyst, fantasi og iderigdom – alt sammen båret af mangfoldighed og kærlighed til sagen, livet og mennesker.

Alt det kommer ikke af borgerløn alene – men uden bliver det næppe muligt.

Niels-Simon Larsen: HVIS JEG FIK BORGERLØN

Som folkepensionist kan jeg godt føle, at jeg er på borgerløn. Pengene kommer ind hver måned, uanset hvad jeg foretager mig. Jeg kan så se tilbage i livet og spørge mig selv, hvordan det ville have været, hvis jeg havde været på rigtig borgerløn - en tilbageskuende utopi kan det så blive til.

Pengene mistede det meste af deres fascinationskraft, da borgerløn blev indført. Vi talte hovedsageligt om vores aktiviteter, mindre om lønarbejde, for det spændende lå i vores sociale relationer og i bestræbelsen i at holde samfundet kørende på et acceptabelt niveau. Det nødvendige lønarbejde kom ud for en gennemgribende (selv)ransagelse: Hvad var egentlig nødvendigt?

Det er nødvendigt at have gode hospitaler, men det er endnu mere nødvendigt, at vi ikke bliver syge. Derfor blev undervisning i en livsstil, der ikke førte til sygdom, noget af det vigtigste. Dels skete det gennem organiseret undervisning, dels fra mund til mund. Alternative behandlere og terapeuter kunne nu virke uden at se for meget på pengene. Menneskelig isolation og ensomhed fik en drejning til det bedre. Stress og depressionskurven faldt.

Undervisning i kreative fag blomstrede op. Det sammen gjorde alle de fag, der havde med vedligeholdelse og reparation at gøre. Børn og unge, der havde kloge hænder, men knap så hurtige hjerner, gik fra at være problembørn til ressourcebørn, fordi de var nødvendige for lokalsamfundet. Den ødelæggende konkurrencementalitet tabte til samarbejdsånden. Målet var ikke mere en flot ting, men gode relationer.

Min familie stod ikke stille. Efter vi havde etableret os og virket i nogle år flyttede vi ind i et økologisk økosamfund. Min kone og jeg ville gerne have teori og praksis til at hænge bedre sammen og samtidig have, at børnene lærte gennem egne eksperimenter at kombinere hjerne, hånd og hjerte. Det var de mest givende år for hele familien og økosamfundet var stadig samlingspunktet ved festlige lejligheder. Min kone og jeg bor der stadig, men ikke sammen. På et tidspunkt fik vi begge nye partnere. Egentlig var vi nogle af de mest stabile. De fleste levede nogle år sammen og fandt så nye partnere. Det var alment accepteret og økosamfundet var indrettet til, at skilsmisse ikke var en belastning - i hvert fald mindst for børnene. Enkelte holdt ligefrem afskedsfester (kaldet af-elskningsfest) i fælleshuset.

Nogle havde supplerende lønarbejde. Som skolelærer var jeg ansat ved den lokale skole i en årrække, senere i voksenundervisningen. De fleste var på ren borgerløn og brugte det meste af deres tid på produktionen af øko-varer. Der var ikke råd til rejser flere gange om året, og lysten var heller ikke til det, men man satsede på, at de unge kom ud at se verden, og det skete gerne gennem øko-rejseorganisationen.

Afsluttende kan jeg sige, at borgerlønnen på mange måder helede et splittet samfund og var forudsætningen for et bæredygtigt liv.

Niels-Simon

HVIS JEG FIK BORGERLØN